

**SJETTE PERIODISKE RAPPORT OM GJENNOMFØRINGEN AV
EUROPARÅDETS RAMMEKONVENSJON OM BESKYTTELSE AV
NASJONALE MINORITETER**

NORGE

Kommunal- og distriktsdepartementet

2025

Innledende del

Forord

Europarådets ministerkomité vedtok i 1994 rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter (rammekonvensjonen). Konvensjonen trådte i kraft i 1998, og Norge ratifiserte rammekonvensjonen i 1999. Statene som har ratifisert konvensjonen, skal rapportere til Europarådet hvert femte år om gjennomføringen av konvensjonen.

Kommunal- og distriktsdepartementet har hovedansvaret for gjennomføringen av rammekonvensjonen og har utarbeidet den sjette periodiske rapporten i samarbeid med andre berørte departementer.

Denne sjette rapporten beskriver tiltak som er gjennomført de siste fem årene, med henvisning til Europarådets anbefalinger. Rapporten omtaler forhold som gjelder jøder, kvener/norskfinner, romer, romanifolk/tatere og skogfinner. Disse gruppene er anerkjent som nasjonale minoriteter i Norge. Norge vil for andre gang også rapportere om samiske forhold under rammekonvensjonen. Endringen skjedde ved forrige rapportering etter ønske fra Sametinget og medfører ikke at samenes rettigheter som urfolk og oppfølgingen av urfolksrettslige forpliktelser begrenses eller nedprioriteres. Når det gjelder samenes situasjon, vises det for øvrig til Norges rapport om gjennomføringen av ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater som ble oversendt ILO i 2023.

I tråd med Europarådets retningslinjer for landenes sjette rapport om gjennomføring av rammekonvensjonen, er rapporten delt i fire:

Del I Tiltak for å øke bevisstheten om den sjette overvåkningssyklusen;

Del II Tiltak for å forbedre implementeringen av rammekonvensjonen og implementere anbefalinger fra sjette syklus;

Del III Spesifikke spørsmål;

Del IV Ytterligere tiltak for å gjennomføre rammekonvensjonen.

Rapporten er skrevet med utgangspunkt i anbefalingene fra Den rådgivende komité. Ministerkomiteens anbefalinger er vedtatt etter forslag fra Den rådgivende komiteen og anbefalingene fra både Den rådgivende komité og Ministerkomiteen reflekterer og overlapper til dels med hverandre. For å unngå gjentakelser og dobbeltbehandling, er derfor Den rådgivende komiteens anbefalinger ikke tatt med der hvor disse samsvarer med anbefalinger fra Ministerkomiteen. Dette gjelder i hovedsak Den rådgivende komiteens hovedfunn og enkelte anbefalinger under de ulike artiklene i rammekonvensjonen. I del II av rapporten, som går gjennom Europarådets anbefalinger artikkel for artikkel, er det synliggjort hvilke anbefalinger som er fra henholdsvis Ministerkomiteen og Den rådgivende komiteen.

Ettersom rapporteringen på rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter og minoritetsspråkpakten er samkjørt og for å unngå gjentakelse, er det krysreferert fra omtalen i de enkelte rapportene. For å få et helhetlig bilde av politikken, bør Europarådet derfor lese de to rapportene i sammenheng.

Norges sjette periodiske rapport om gjennomføringen av rammekonvensjonen foreligger derfor på norsk og engelsk og er tilgjengelig på regjeringens nettsider.

Øvrige dokumenter knyttet til alle Norges periodiske rapporteringer om rammekonvensjonen ligger på Kommunal- og distriktsdepartementets nettsider: <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/nasjonale-minoriteter/midtspalte/rapporteringer-pa-rammekonvensjonen/id458136/>

For ytterligere informasjon om arbeidet med oppfølging og rapportering på rammekonvensjonen, vennligst ta kontakt med:

Kommunal- og distriktsdepartementet
Avdeling for urfolk og nasjonale minoriteter
Postboks 8112 Dep
0032 OSLO
Tel.: (+47) 22 24 71 75
E-post: postmottak@kdd.dep.no

Samene og samiske forhold i Norge

Dette er andre gang Norge rapporterer om samiske forhold under rammekonvensjonen. Dette skjer etter ønske fra Sametinget og medfører ikke endringer av samenes rettigheter som urfolk og oppfølgingen av urfolksrettslige forpliktelser.

Samene i Norge

Samene har status som urfolk i Norge etter Grunnloven § 108. Det finnes ingen offisiell registrering av hvem som er samer, og derfor vet vi ikke hvor mange samer som bor i Norge.

Den norske samepolitikken bygger på anerkjennelsen av at Norge opprinnelig er etablert på territoriet til to folk – samer og nordmenn – og at begge folkene har den samme rett og det samme krav på å kunne utvikle sin kultur og sitt språk. Denne prinsipielle likeverdigheten er slått fast i Grunnloven § 108. Samene er anerkjent som urfolk fordi de nedstammer fra folk som bebodde landet da de nåværende statsgrensene ble fastlagt, og har beholdt alle eller noen av sine egne sosiale, økonomiske, kulturelle og politiske institusjoner, jf. ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater, art. 1.

Samiske språk

Nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk er de tre samiske språkene som er aktivt i bruk i Norge. Samiske språk er viktig for den enkelte språkbruker, for den samiske befolkningen og for utviklingen av det samiske samfunnet. Samiske språk handler ikke bare om kommunikasjon, men er nært knyttet til samisk identitet, kulturarv og tilhørighet. På UNESCOs liste over truede språk defineres nordsamisk som truet, og sørsamisk og lulesamisk som særlig truede språk. I Finnmark er nordsamisk majoritetsspråket i to kommuner, Karasjok og Kautokeino. De samiske språkene er i en minoritetssituasjon i de resterende kommunene i landet.

Lov 12. juni 1987 nr. 56 om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven) § 1-5 slår fast at de samiske språkene og norsk er likeverdige språk. Samiske språk har status som urfolksspråk etter lov 21. mai 2021 nr. 42 (språklova). I forvaltningsområdet skal nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk være likestilt med norsk etter bestemmelsene i sameloven kapittel 3. Reglene innebærer at borgerne har språklige rettigheter i møte med ulike offentlige organ. Det gjelder oversettelse av regler, kunngjøringer og skjema til samisk, rett til svar på samisk, utvidet bruk av samisk i rettsvesenet, utvidet rett til bruk av samisk i helse- og sosialsektoren, individuelle kirkelige tjenester, rett til utdanningspermisjon og rett til opplæring i samisk. Forvaltningsområdet for samisk språk består av kommunene Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger, Tana, Kåfjord, Lavangen og

Tjeldsund i det nordsamiske området, Hamarøy i det lulesamiske området og Hattfjelldal, Røros, Røyrvik og Snåsa i det sørsamiske området.

Det rettslige grunnlaget for samepolitikken

Norske myndigheter er både gjennom folkeretten og gjennom nasjonal rett forpliktet til å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppen skal kunne sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. I tråd med Grunnloven § 108 og sameloven har regjeringen som mål å legge til rette for at samene kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Norge har videre flere folkerettslige forpliktelser som legger føringer for samepolitikken, blant annet ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27.

Sametinget

Sametinget ble opprettet i 1989. Sametinget er et selvstendig folkevalgt organ og er det representative talerøret for samene. Arbeidsområdet for Sametinget er alle saker som særlig angår den samiske folkegruppen. Sametinget er i kraft av status og rolle den fremste premissgiveren i utforming av statens samepolitikk og et rådgivende organ i samepolitiske spørsmål.

Sametinget består av 39 representanter, valgt av og blant samer, på basis av Sametingets valgmanntall. Per 30. juni 2023 var det innskrevet 23 488 personer i Sametingets valgmanntall. Det er valg til Sametinget hvert fjerde år, på samme dagen som det er valg til Stortinget.

Virksomheten til Sametinget er tosidig: å fremme politiske initiativ og foreta forvaltningsoppgaver.

Sametinget er som politisk organ ikke et underordnet organ i forhold til regjeringen, og er derfor ikke underlagt instruksjons- eller kontrollmyndighet fra regjeringen.

Sametingsrådet er Sametingets øverste politiske ledelse, og følger opp den daglige utøvende politikken i Sametinget og den daglige ledelsen av Sametinget. Sametingsrådet forvalter Sametingets budsjett og kan utnevne styrer, råd og utvalg til forvaltning av Sametingets tilskuddsmidler. Sametingsrådet har, ut fra budsjettvedtak i Sametingets plenum, også ansvar for å fastsette regelverk for tilskuddene.

Som urfolk har samene rett til å bli konsultert i saker som kan få direkte betydning for dem

Kommunal- og distriktsdepartementet har ansvar for å samordne statlig politikk som berører samene i Norge, og skal arbeide for helhet og sammenheng i politikken, på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer. Hvert fagdepartement har et ansvar for å følge opp statlig politikk overfor samene innenfor sin sektor.

Konsultasjonsordningen

Konsultasjonsbestemmelsene i sameloven er et viktig redskap for å legge til rette for gode demokratiske prosesser mellom norske myndigheter og samene. Folkeretten pålegger norske myndigheter å konsultere samiske interesser i saker som kan berøre slike interesser direkte. Staten må sørge for hensiktsmessige prosedyrer for konsultasjoner, uavhengig av hvilket forvaltningsnivå som fatter beslutningen i saken.

I 2005 ble det avtalt prosedyrer for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget. Prosedyrene ble fastsatt ved kongelig resolusjon. Stortinget vedtok i juni i 2021 lovbestemmelser om konsultasjoner med samiske interesser i et nytt kapittel 4 i sameloven, som erstatter prosedyrene fra 2005. Reglene trådte i kraft 1. juli 2021.

Ved å lovfeste konsultasjonsordningen ble regelverket mer tilgjengelig for myndighetene og de samiske partene. Det ble klargjort at også kommuner og fylkeskommuner skal konsultere samiske interesser. Sametinget har imidlertid ikke konsultasjonsrett i saker der Sametinget har innsigelsesrett etter plan- og bygningsloven eller energi- og vassdragslovgivningen. Men andre samiske parter for eksempel reindriften, som ikke har innsigelsesrett, vil ha konsultasjonsrett i slike saker

Sannhets- og forsoningskommisjonen

Samene i Norge ble utsatt for omfattende fornorskingspolitikk fra norske myndigheter. Fornorskingspolitikken pågikk i mer enn 100 år fra rundt midten av 1800-tallet og målsettingen med politikken var assimilasjon. Fornorskingspolitikken fikk alvorlige konsekvenser for samisk språk og kultur. Stortinget vedtok 20. juni 2017 at det skulle opprettes en kommisjon som skulle granske fornorskingspolitikken som ble ført overfor samer og kvener/norskfinner. Kommisjonens mandat inkluderte senere skogfinner. Sannhets- og forsoningskommisjonen avga sin rapport til Stortinget 1. juni 2023. Rapporten ble behandlet i Stortinget 12. november 2024. Stortingets vedtak inneholder 17 anmodningsvedtak. Det første anmodningsvedtaket handler om at Stortinget formidler sin dypeste beklagelse for overgrepene fornorskingspolitikken innebar for samer, kvener/norskfinner og skogfinner. De øvrige 16 anmodningsvedtakene er sendt til regjeringen for oppfølging. Anmodningsvedtakene handler blant annet om å styrke språk og kultur, i tillegg til å opprette et nasjonalt senter om fornorsking og urett, gjennomgå og vurdere endringer i navneloven slik at samer og nasjonale minoriteter lettere kan ta tilbake sine opprinnelige navn og sikre freding av kvenske og skogfinske kulturminner på like linje med samiske kulturminner. Oppfølgingen av rapporten inkluderer også andre nasjonale minoriteter der det er relevant. Regjeringen skal også rapportere årlig til Stortinget om oppfølgingen av Stortingets vedtak og legge fram en stortingsmelding i hver stortingsperiode om oppfølgingen. Den første meldingen skal legges fram i 2027.

Før Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport ble behandlet i Stortinget, har arbeidet med rapporten blitt fulgt opp på forskjellige måter i ulike offentlige organer. Blant annet har flere arrangementer økt kunnskapen om rapporten og de berørte gruppene.

DEL I Tiltak for å øke bevisstheten om den femte overvåkningssyklusen

DEL I

Tiltak iverksatt for å øke bevisstheten om den femte rapporten og om Rammekonvensjon.

1. På hvilke(t) nettsted(er) har den femte rapporten og den tilhørende ministerkomiteens resolusjon blitt publisert og på hvilke(t) språk, inkludert minoritetsspråk? Vennligst oppgi relevante lenker

Den femte rapporten og den tilhørende ministerkomiteens resolusjon har blitt publisert på både norsk og engelsk på regjeringens sider ([Rapporteringer på rammekonvensjonen - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)).

2. Oppfølgingsaktiviteter organisert på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå, inkludert aktiviteter organisert i samarbeid med Europarådet, slik som debatter, seminarer, evalueringer, konsekvensutredninger, studier osv., og resultatet av disse aktivitetene.

På nasjonalt nivå blir politikk, tiltak og midler over statsbudsjettet som gjelder nasjonale minoriteter, omtalt i regjeringens budsjettforslag. Kommunal- og distriktsdepartementet samordner fagdepartementenes politikk og tiltak overfor nasjonale minoriteter. Fagdepartementene er ansvarlige innenfor sine sektorer for å gjennomføre rammekonvensjonen.

Mange av tiltakene som nevnes i denne rapporten, blir gjennomført på regionalt og lokalt nivå. Det vises til redegjørelsen for de enkelte tiltakene.

I november 2022 ble det arrangert et oppfølgingsmøte i samarbeid med Europarådets avdeling for nasjonale minoriteter og minoritetsspråk. Det var rundt 40 deltakere på arrangementet, hvor rundt 20 var representanter fra kvenene/norskfinnene, romanifolket/taterne og skogfinnene. Den romske minoriteten, den jødiske minoriteten og Sametinget var invitert til å delta. Fra Europarådet deltok blant annet Elise Cornu, Head of the Division of National Minorities and Minority Language and Executive Secretary to the two treaty bodies, Vesna Crnić-Grotić, medlem av ekspertkomiteen fra Kroatia, Petter Wille, medlem av den rådgivende komité fra Norge og Pia Lane, professor og medlem av ekspertkomiteen fra Norge. Fra Norge deltok blant annet Nancy Porsanger Anti, daværende statssekretær i Kommunal- og distriktsdepartementet, Bjørn Olav Megard, ekspedisjonssjef for avdeling for urfolk og nasjonale minoriteter i Kommunal- og distriktsdepartementet, samt delegasjoner fra andre relevante departementer som Kunnskapsdepartementet og Kulturdepartementet. Formålet med arrangementet var å følge opp de umiddelbare anbefalingene fra 2020-syklusen til både minoritetsspråkpakten og rammekonvensjonen. Se Norges rapport¹ og Europarådets rapport² fra arrangementet.

I starten av 2024 ble det etablert et samarbeidsråd for offentlige myndigheter som jobber med nasjonale minoriteter. Rådet ble etablert av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) og har

¹ <https://www.regjeringen.no/contentassets/2c8f69f165e047809d46708684f71b2a/midtsveirrapportering-pa-minoritetssprakpakten-1-januar-2023.pdf>

² <https://rm.coe.int/report-of-follow-up-meeting-in-norway-final/1680ab2e5a>

som formål å utveksle informasjon om og samordne tiltak og innsatser overfor nasjonale minoriteter.

Dialogmøte med kvenske kunstnere

Kulturrådet og Kulturdirektoratet gjennomførte i 2024 et åpent dialogmøte i Vadsø med kvenske kunstnere og kulturaktører for å lytte og lære om denne minoriteten, men også for å gjøre kjent tilskuddsordningene i Norsk kulturfond. Dette har resultert til økning i henvendelser og søknader fra kvenske miljøer.

Kartlegging av samisk kunst og kultur

Kulturdirektoratet har i samarbeid med Sametinget og Samerådet utført en kartlegging av arbeidet med samisk kunst og kultur i kulturvirksomheter i Norge. Den publiserte rapporten belyser også virksomhetenes kompetanse på samisk kunst og kultur, og relevante kompetansehevingstiltak.

Mangfold i den kulturelle skolesekken

Kulturtanken – den kulturelle skolesekken Norge, Kommunesektorens organisasjon og Utdanningsdirektoratet arrangerte i 2024 et forum om mangfold i Den kulturelle skolesekken, med fokus på nasjonale minoriteter og samer. Representanter fra de ulike organisasjonene for minoritetene deltok med innlegg.

Barn og erfaringer med rasisme og diskriminering

Rapporten «Barn og unges erfaringer med rasisme og diskriminering» ble lansert i mars 2024. Rapporten baseres på kvalitative intervjuundersøkelser med barn og unge med bakgrunn fra de nasjonale minoritetene og urfolk. Jødiske, romske og samiske ungdommer har deltatt i intervjuene.

Forskningskartlegging om hets og diskriminering av samer

I 2024 fikk Folkehelseinstituttet oppdrag om å utføre en systematisk hurtigoversikt over forskningen om hets og diskriminering av samer. Formålet med hurtigoversikten var å kartlegge og beskrive den eksisterende forskningen som har undersøkt hets og diskriminering av samer i Norge, Sverige og Finland. Hurtigoversikten skal bidra til å synliggjøre utfordringsbildet og bidra til kunnskapsgrunnlaget, samt kartlegge manglende forskning på feltet.

Skeive samers levekår og skeive historiske praksiser, språk og terminologi i Sápmi

Bufdir har fått i oppdrag å gjennomføre tiltak fra handlingsplan om kjønns- og seksualitetsmangfold for å øke kunnskapsgrunnlaget om skeive med minoritetsbakgrunn og skeive historiske praksiser, språk og terminologi i Sápmi. Prosjektet skal være ferdig i 2026.

Nasjonal konferanse om rasisme og diskriminering 2024

I mars 2024 var Bufdir vertskap for en årlig konferanse i forbindelse med FNs dag mot rasisme. Ett av to hovedtema på konferansen var unge samer og nasjonale minoriteters erfaringer med rasisme og

diskriminering. Deretter deltok kvensk, skogfinsk, jødisk, romani/tater og samisk ungdom i en panelsamtale om utfordringene de erfarer, og mulige tiltak for å øke kunnskap og kompetanse om nasjonale minoriteter og urfolk.

3. Minoritetsorganisasjoner og andre ikke-statlige organisasjoners deltakelse i myndighetenes implementering og overvåking av rammekonvensjonen, og involveringen ved utarbeidelsen av den sjette periodiske rapporteringen

Organisasjonene får utkast til begge rapportene tilsendt for innspill. Organisasjonene får driftstilskudd, som kan tilrettelegge for at organisasjonene skriver skyggerapport. Både Rammekonvensjonen og Minoritetsspråkpakten blir sendt på offentlig høring. Kommunal- og distriktsdepartementet oppfordrer organisasjonene til å utarbeide skyggerapporter og subsidierer oversettelse av eventuelle rapporter.

Oversikt over midler over tilskuddsordningen til nasjonale minoriteter 2021–2025

2021	7 989 000
2022	8 197 000
2023	8 610 000
2024	10 117 000
2025	12 001 000

Bufdirs likestillingsråd

Bufdir etablerte i 2021 et likestillingsråd, som består av 14 interesseorganisasjoner og likestillingsentre. Rådet skal bidra til at Bufdir ivaretar et helhetlig perspektiv i sitt likestillingsarbeid gjennom innspill og råd i alt fra overordnede satsningsområder og strategiarbeid, til konkrete oppdrag og prosesser. Fra rådets opprettelse i 2021 har sammenslutningen Nasjonale minoriteter i Norge deltatt som medlem. Fra 2024 har også Kvenungdommen deltatt med ett medlem i rådet. I 2024 har situasjonen for nasjonale minoriteter i Norge vært ett av hovedtemaene for rådet.

4. Andre tiltak for å skape oppmerksomhet omkring rammekonvensjonen blant nasjonale minoriteter, offentlige tjenestemenn og offentligheten generelt.

Læreplaner med kompetansemål om nasjonale minoriteter:

Ny overordnet del og nye læreplaner som trådte i kraft fra 2020, vektlegger kunnskap om urfolk og de nasjonale minoritetene. Flere læreplaner inneholder kompetansemål om urfolk og de nasjonale minoritetene, og om kultur, mangfold og identitet. Elevene skal få innsikt i deres rettigheter og internasjonale forpliktelser, som inkluderer Europarådets minoritetsspråkpakt og rammekonvensjon. Som ledd i implementeringen av det nye læreplanverket, gjennomførte Utdanningsdirektoratet nasjonale læreplankonferanser i 2024. Her ble det avholdt en panelsamtale med representasjon fra samisk ungdom og fra de nasjonale minoritetene. Utdanningsdirektoratet arbeider også med synliggjøring av de nasjonale minoritetene og deres rettigheter gjennom ulikt støttemateriell på udir.no.

DEL II Tiltak for å forbedre implementeringen av rammekonvensjonen og implementere anbefalinger fra femte syklus

Artikkel 3

1. *Enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, skal ha rett til fritt å velge å bli behandlet eller ikke å bli behandlet som sådan, og det skal ikke oppstå noen ulempe som følge av dette valg eller av utøvelsen av de rettigheter som er knyttet til dette valg.*
2. *Personer som tilhører nasjonale minoriteter, kan utøve rettighetene og nyte godt av frihetene som følger av de prinsipper som er nedfelt i denne Rammekonvensjon så vel individuelt som i fellesskap med andre.*

Anbefaling 46. *Den rådgivende komité oppfordrer på det sterkeste myndighetene til å øke bevisstheten om rammekonvensjonen og den beskyttelsen denne gir, blant offentlig ansatte på alle nivåer, spesielt på kommunalt nivå, og i samfunnet generelt, for eksempel gjennom holdningskampanjer.*

For å sikre kunnskap om nasjonale minoriteter i offentlig forvaltning har Kommunal- og distriktsdepartementet utviklet et e-læringsprogram om samer og nasjonale minoriteter, som ble lansert i juni 2022. Målgruppen er saksbehandlere i offentlig forvaltning, og målet er å gi dem kjennskap til hvem minoritetene er, kort om deres historie og hvilke rettigheter de har ifølge internasjonale konvensjoner og norske lover og regler.

Det arbeides med å øke bevissthet om nasjonale minoriteter og deres rettigheter i skolen. På en stor læreplankonferanse for skoleeiere, skoleledere og lærere i april 2024 ble det gjennomført en panelsamtale med deltakere med samisk bakgrunn og bakgrunn fra de nasjonale minoritetene. Formålet var å øke bevisstheten om disse folkegruppene og deres rettigheter.

Anbefaling 47: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å vurdere å la enkelte av rammekonvensjonens artikler gjelde for ikke-norske romer.*

Ved ratifiseringen av rammekonvensjonen fastla Norge hvilke nasjonale minoriteter i Norge som ville være omfattet av bestemmelsene i konvensjonen. En gruppe romer som har bodd i Oslo-området siden 1960-tallet, og som har slektsmessig tilknytning til Norge lenger tilbake i tid, ble anerkjent som nasjonal minoritet. Det ble ikke satt krav om at hver enkelt person i gruppen skulle ha norsk statsborgerskap. Det vesentlige var faktisk opphold i Norge over lang tid. Det ble også åpnet for at enkeltpersoner som er rekruttert inn i gruppen fra andre land, for eksempel gjennom ekteskap, kan omfattes av tiltak som er rettet inn mot hele gruppen, som språkopplæringstiltak. Utover dette er det ikke aktuelt å la noen av rammekonvensjonens artikler gjelde for ikke-norske romer.

Anbefaling 48: *Den rådgivende komité ønsker velkommen samarbeidet mellom Sametinget og norske myndigheter, som har ført til at samene har blitt tatt med blant gruppene som beskyttes av rammekonvensjonen.*

Kommunal- og distriktsdepartementet har inkludert rapportering på samiske forhold i rapporten, etter dialog med Sametinget.

Annen relevant utvikling foretatt for å implementere artikkelen:

Ikke relevant.

Artikkel 4

1. Partene forplikter seg til å garantere for personer som tilhører nasjonale minoriteter retten til likhet for loven og til lik beskyttelse av loven. I denne forbindelse skal enhver diskriminering basert på tilhørighet til en nasjonal minoritet være forbudt.

2. Partene forplikter seg til der det er nødvendig å treffe egnede tiltak for å fremme full og effektiv likestilling mellom personer som tilhører en nasjonal minoritet og dem som tilhører majoriteten, på alle områder av det økonomiske, sosiale, politiske og kulturelle liv. I denne forbindelse skal de ta behørig hensyn til de særegne forhold som gjelder for de personer som tilhører nasjonale minoriteter.

De tiltak som treffes i samsvar med paragraf 2, skal ikke betraktes som diskriminerende handlinger.

Anbefaling 59. *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene på det sterkeste til å ta de nødvendige skritt, i samarbeid med personer som tilhører nasjonale minoriteter, og samer, slik at nemnda kan begynne å samle inn disaggregerte data om dem som sender inn klager, spesielt om etnisitet, slik at myndighetene kan spore og reagere på en eventuell økning i klager fra en bestemt gruppe.*

Diskrimineringsnemnda har ikke samlet inn data som er disaggregert etter klagernes etnisitet. Dette skyldes at nemnda ikke kan se at den i henhold til personvernregelverket har behandlingsgrunnlag for dette. Nemnda registrerer derfor at saken omhandler etnisitet uten å foreta ytterligere disaggregering.

Politidirektoratet publiserer årlig en rapport som gir en samlet oversikt over politiets mottak og behandling av klager. Rapporten favner en rekke ulike klagegrunnlag. Blant disse er diskriminering på grunn av etnisitet, i tråd med likestillings- og diskrimineringsloven § 6, blant annet nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge og språk.

Politiet har fra klageordningen ble opprettet i 2006 mottatt svært få klager relatert til diskriminering. Det relativt lave antall klager knyttet til diskriminering gjennom årene gir grunn til å anta at det foreligger mørketall. Politiet opplyser aktivt om politiets klageordning når politiet er ute i diverse fora og mottar henvendelser som gjelder misnøye med politiet fra ulike minoritetsmiljøer. Dette har også vært et tema i dialogmøter med organisasjoner som representerer ulike minoriteter.

Anbefaling 60: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å fortsette å øke bevisstheten hos blant personer som tilhører nasjonale minoriteter, om standarder for diskrimineringsbekjempelse og om rettsmidler mot diskriminering og å bygge tillit hos disse personene til institusjonene som arbeider mot diskriminering. Dette kan de for eksempel gjøre ved å åpne for sanksjoner innenfor flere områder og ved å gi opplæring til de som skal anvende lovgivningen, for eksempel rettsvesenet, i samers og nasjonale minoriteters kultur, skikker og levemåte. Myndighetene bør også fortsette å gi Likestillings- og diskrimineringsombudet og Diskrimineringsnemnda de ressursene de trenger for å oppfylle sine respektive mandater på en effektiv måte.*

Tilskudd til tiltak mot rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer

Bufdir har siden 2021 hatt i oppdrag å forvalte en tilskuddsordning som gir støtte til tiltak mot rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer. Målet med tilskuddsordningen er å legge til rette for lokale, regionale og nasjonale initiativer og aktiviteter som har til hensikt å motvirke rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer på grunn av etnisitet, religion og livssyn. Tilskuddsordningen skal bidra til å fremme antirasisme, mangfold og dialog, samt bidra til kunnskap og bevissthet i majoritetsbefolkningen om rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer. Målgruppen for tilskuddsordningen er personer som blir utsatt for eller utsetter andre for rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer på grunn av etnisitet, religion og livssyn. Ulike prosjekter som omhandler nasjonale minoriteter og urfolk har mottatt støtte siden ordningens oppstart i 2021.

Politiets arbeid

Politidirektoratet har utarbeidet en nasjonal handlingsplan for politiets arbeid med mangfold, dialog og tillit. Planen favner arbeid med mangfold, likestilling og ikke-diskriminering i stort. Samer og nasjonale minoriteter, i tillegg til personer med innvandrerbakgrunn er nevnt særskilt. Flere av tiltakene i handlingsplanen gjelder på tvers av ulike minoriteter og favner også samer og øvrige nasjonale minoriteter.

Det rapporteres årlig på handlingsplanen og øvrige tiltak innenfor mangfold- og likestillingsfeltet i et eget vedlegg til politiets årsrapport. Politidirektoratet har jevnlig dialog med Sametinget og har i 2023/2024 utviklet en veileder mot samehets og nettstedet samehets.no sammen med Sametinget (se senere omtale).

Domstolene

Samisk forum for domstolene i Norge ble opprettet av Domstoladministrasjonen i 2015. Forumet skal gjennom sitt arbeid bidra til å styrke samisk rettssikkerhet i domstolene og Finnmarkskommisjonen. Samisk forum har utarbeidet en veileder for behandling av samiske saker i Domstolene, som ble sist oppdatert 29. april 2024. Formålet med veilederen er å bidra til å sikre at domstolene i sitt arbeid med samiske saker har den samme grundighet og høye kvalitet som i øvrige saker.

Flere seminarer om samiske saker har blitt arrangert i samarbeid med ulike institusjoner. Disse seminarene har fokusert på samisk kultur, språk, reindrift og rettsbevissthet, og har blitt holdt på forskjellige steder som Høyesterett, Røros og Tana tinghus. Hovedtemaene har inkludert betydningen av samiske domstoler og utviklingen av sameretten.

Diskrimineringsnemnda

Regjeringen har de siste årene jobbet aktivt for å få en mer mangfoldig nemnd. Dette innebærer å finne medlemmer til nemnda som gir en mangfoldig representasjon innenfor de regler som finnes for nemndas organisering.

Regjeringen har ved oppnevningen av nye nemndmedlemmer i 2024 bestrebet seg på å oppnevne medlemmer som sikrer en mer mangfoldig nemnd. Sammensetningen av saksbehandlere i nemndas faglige sekretariat er også av betydning.

Det drives kompetanseheving både i nemnda og i nemndas sekretariat, på ulike fagfelt som de ulike diskrimineringsgrunnlagene springer ut fra. Kompetansehevingen kan også omfatte systemforståelse

knyttet til samfunnsområder og annen kontekst som klagerne befinner seg i, for eksempel velferdstjenesteområdet og arbeidsliv. I noen grad opparbeider enkelte saksbehandlere i sekretariatet særskilt god kompetanse på bestemte fagområder eller grunnlag. Erfarne ansatte i sekretariatet vil derfor etter hvert ha betydelig kompetanse på de ulike diskrimineringsgrunnlagene, selv om dette ikke kan sidestilles med personlig erfaring med diskriminering på feltet.

Til orientering kan også nevnes nemndas sekretariat har jobbet aktivt med å rekruttere mangfold, og slik at de har stillingsutlysninger som inviterer og oppfordrer til mangfold.

Regjeringen hentet i 2024 inn en juridisk utredning som blant annet skulle vurdere hvorvidt håndhevingsapparatet oppfyller internasjonale krav til «Access to justice». Den juridiske utredningen slår fast at håndhevingsapparatet i all hovedsak fungerer i tråd med intensjonene og at de internasjonale kravene til «Access to justice» er ivaretatt.

Regjeringen følger den økonomiske situasjonen i håndhevingsapparatet tett. Til orientering har både Diskrimineringsnemndas og Ombudets ressurser blitt betydelig styrket de siste seks årene.

Anbefaling 65: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å etablere en dialog med representanter for nasjonale minoriteter og samene om hva slags likestillingsdata som trengs for å utarbeide målrettede tiltak, og hvilke metoder som er hensiktsmessige for å samle inn slike data.*

Ikke relevant.

Annen relevant utvikling foretatt for å implementere artikkelen:

Ikke relevant.

Artikkel 5

1. Partene forplikter seg til å fremme de forutsetninger som er nødvendige for at personer som tilhører nasjonale minoriteter, kan bevare og utvikle sin kultur, samt bevare de grunnleggende bestanddelene av sin identitet, det vil si deres religion, språk, tradisjoner og kulturarv.

2. Uten at tiltak truffet i henhold til deres generelle integrasjonspolitik derved berøres, skal Partene avstå fra politikk eller praksis som tar sikte på å assimilere personer som tilhører nasjonale minoriteter mot deres vilje, og beskytte disse personene mot enhver handling som tar sikte på slik assimilasjon.

Anbefaling 77. *Den rådgivende komité ønsker velkommen finansieringen som gis til nasjonale minoriteter, og oppfordrer myndighetene til å videreføre sin positive tilnærming i dette henseendet, i aktivt samråd med minoritetsorganisasjoner og personer som tilhører nasjonale minoriteter.*

Kulturrådet har siden siste rapportering oppnevnt nye fagutvalg for perioden 2024-2025. Fagutvalgene er delegert full myndighet til å vedta hvilke søknader som skal få tilskudd fra Norsk kulturfond. Hvem som sitter i fagutvalgene – hva slags bakgrunn og kompetanse de har - har betydning for hvilke søknader som får tilskudd. Kulturrådet har i oppnevningen lagt vekt på at utvalgene samlet sett skal ha kompetanse på og/eller representasjon fra nasjonale minoriteter.

Anbefaling 82: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å videreføre samarbeidet med skogfinnene for å etablere et museum for skogfinsk historie og kultur, og til å involvere skogfinnenes organisasjoner og representanter, slik at disse kan delta effektivt i forvaltningen av et slikt museum.*

Norsk Skogfinsk Museum (NSM) er en frittstående stiftelse med ansvar for forvaltning og formidling av skogfinsk kulturarv. Stiftelsen velger selv sitt styre og ansatte, og har dialog med skogfinske

miljøer og organisasjoner. Museet forvalter samlinger av bygninger, gjenstander og fotomateriale, fordelt på flere arenaer i den østlige delen av Innlandet fylke, bl.a. Finnetunet, et finnetorp som består av bygninger og gjenstandssamlinger som viser byggeskikk, gårdsmiljø og levekår på 1900-tallet. Museet har imidlertid ikke hatt en arena egnet for helårsformidling. De søkte derfor Kultur- og likestillingsdepartementet og fikk i 2021 tilslag om tilskudd over posten Nasjonale kulturbygg på 106,6 mill. kroner til et nybygg i tilknytning til deres eksisterende arena Finnetunet på Svullrya i Grue kommune. Tilskuddet ble økt med ytterligere 20 mill. kroner i 2023. Det nye formidlingsbygget er under oppføring og ventes åpnet høsten 2025.

På bakgrunn av søknader fra NSM, har KUD økt det årlige driftstilskuddet til NSM fra 3,4 mill. kroner i 2023 til 9,8 mill. kroner 2025.

Anbefaling 89: *Den rådgivende komité ber myndighetene om å fortsette å samarbeide med kvenske/norskfinske organisasjoner og representanter om tildeling av prosjekt og driftstilskudd, og om å samarbeide med kvener/norskfinner utenfor det tradisjonelle bosettingsområdet for å sikre at disse personene har tilgang til midler til å fremme sin kultur.*

Tilskuddsordningene til kvensk språk og kvensk/norskfinsk kultur blir forvaltet av Kulturdirektoratet. Tilskudd kan tildeles frivillige organisasjoner, privatpersoner, kommuner, institusjoner og foretak både i og utenfor det tradisjonelle bosettingsområdet til kvener/norskfinner. Kulturdirektoratet har dialog med kvensk/norskfinske organisasjoner.

Utdanningsdirektoratet har presisert på sine nettsider at elever som krever opplæring i kvensk eller finsk som andrespråk, jf. opplæringsloven § 3-3, ikke skal måtte dokumentere sin bakgrunn.

Vadsø museum – Ruija kvenmuseum

Vadsø museum – Ruija kvenmuseum åpnet i 2022 og er ansvarsmuseum for kvensk/norskfinsk historie og kultur, samtidig som museet formidler lokalhistorie for Vadsø og bygdene rundt. Kvensk Språksenter Vadsø er lokalisert i museet.

Kventeateret/ Kvääniteatteri AS

Kvääniteatteri ble formelt stiftet i september 2022, og er etablert i tilknytning til Halti kvenkultursenter i Nordreisa, Nord-Troms. Teateret har mottatt støtte siden 2022, men fikk fast driftsstøtte fra 2023 over Kultur- og likestillingsdepartements budsjett (4,2 mill. NOK i 2025). Teateret har en viktig funksjon som formidler av kvenske historier, kultur og identitet, både nasjonalt og internasjonalt. Teateret skriver at det skal «utvikle det kvenske gjennom teaterkunst» og «bidra til å ivareta språket, bygge identitet og kultur, og synliggjøre utfordringer for kvener spesielt, og minoriteter generelt».

Anbefaling 95: *Den rådgivende komité er positiv til den sterke støtten samene har fått til bevaring og utvikling av samisk kultur, og til at det er Sametinget som er primæransvarlig for å utbetale midlene. Den oppfordrer myndighetene til å fortsette å delta aktivt i arbeidet med å finne løsninger for tilbakeføringen av samiske kulturgjenstander fra norske og andre europeiske museer.*

Bevaring og utvikling av samisk kultur

Samisk arkiv i Kautokeino er en avdeling under det statlige Arkivverket og har et nasjonalt ansvar for å sikre at privatarkiv som dokumenterer samisk kultur, historie og samfunnsliv, blir bevart og gjort tilgjengelig.

Samisk arkiv lanserte i 2024 en bevaringsplan for samiske privatarkiv. Den omtaler over 400 samiske privatarkiv som Samisk arkiv mener bør bevares. Planen legger opp til at både Samisk arkiv og andre bevaringsinstitusjoner som museum skal ivareta samiske arkiv omtalt i bevaringsplanen. Samisk arkiv har derfor invitert andre bevaringsinstitusjoner til et samarbeid i et samisk arkivnettverk. Arkivverket har ansvar for å forvalte og bevare Sannhets- og forsoningskommisjonens arkiv. Arkivverket har tildelt en rekke organisasjoner, museer og offentlige organer midler til prosjekter for innsamling og bevaring av data, arkiv, stedsnavn, og foto.

Vi viser til tiltak for å fremme samisk litteratur gjennom Kulturrådets ordninger «Tilskuddsordningen for litteraturprosjekt og Innkjøpsordningene» i rapport på Minoritetsspråkpakten artikkel 7 bokstav a.

Saemien Sijte på Snåsa

Kultur- og likestillingsdepartementet bevilget midler for å oppføre et nybygg for det sørsamiske museet og kultursenteret Saemien Sijte på Snåsa. Saemien Sijte åpnet for publikum i juni 2022 og omfatter både utstillingsarealer, areal for konservering og verksteder for ulike duodji og magasiner for unike samiske kulturgjenstander.

Saemien Sijte er et viktig tiltak for forskning og formidling av sørsamisk kultur, historie, språk, identitet og kulturarv. Nybygget har gjort det mulig å tilbakeføre gjenstandene fra sørsamisk område gjennom Båastede-prosjektet (se også om Båaststede-prosjektet under anbefaling 95, Artikkel 5.)

Det samiske nasjonalteatret Beaivváš og de samiske videregående skolene

Statsbygg har på oppdrag fra Kultur- og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet oppført et nybygg for det samiske nasjonalteatret Beaivváš i Kautokeino. Det samiske nasjonalteatret Beaivváš er nå samlokalisert med Samisk videregående skole og reindriftsskole i Kautokeino.

Det nye teater- og skolebygget, som har fått navnet Čoarvemáttá, åpnet for publikum og elever i august 2024. Skolen tilbyr både studieforbereende og yrkesfaglige utdanningsprogram, inkludert de samiske fagene duodji og reindrift.

Beaivváš er et viktig tiltak for å styrke samisk identitet, språk og kultur, og for å bevare og utvikle samisk forteller- og scenekunst. Beaivváš er et turnéteater som tilstreber å benytte alle de samiske språkene som scenespråk. Samlokaliseringen er et viktig tiltak for å styrke samisk språk og kultur, særlig blant unge mennesker i Kautokeino.

Det er to samiske videregående skoler. Begge eies av staten. I 2024 ble det besluttet å styrke oppfølgingen av de statlige samiske virksomhetene ved å opprette en egen samisk avdeling i Utdanningsdirektoratet. Det vil bidra til at direktoratet får bedre kapasitet til løpende oppfølging av skolene. Det gjelder blant annet implementering av læreplaner og pedagogisk arbeid. Avdelingen etableres i Tromsø, og med det vil direktoratet være tettere på de samiske fagmiljøene og som også vil understøtte direktoratets øvrige arbeid med samisk språk og kultur.

RiddoDuottarMuseat i Karasjok – Planlegging av nybygg

Kultur- og likestillingsdepartementet har gitt Statsbygg i oppdrag å planlegge et nybygg for det samiske museet RiddoDuottarMuseat i Karasjok. Forprosjektfasen pågår. Forprosjekteringen omfatter blant annet utstillingsarealer for den samiske kunstsamlingen som eies av Sametinget og for tiden magasinere i Karasjok, samt arealer for å kunne ta imot gjenstander som skal tilbakeføres

til nordsamisk område i Bååstede-prosjektet.

Repatriering fra utlandet

Mange samiske kulturgjenstander, inkludert seremonielle gjenstander, som trommer, inngår i museumssamlinger utenfor Norge, og det foreligger ingen fullstendig oversikt. Noen av de viktigste gjenstandene finnes i tyske og danske museumssamlinger, men også i Frankrike, Italia og USA med flere.

Sametinget og norske myndigheter arbeider med å finne løsninger for tilbakeføring av samiske kulturgjenstander fra norske og andre europeiske museer. Anders Poulssons tromme ble beslålagt i Finnmark i 1692, og ble tilbakeført fra Nationalmuseet i København til RiddoDuottarMuseat (RDM) i Karasjok i 2022. I 2023 ble en sørsamisk tromme, Frøyningsfjelltromma fra 1600-tallet, tilbakeført fra Meinigenmuseet i Tyskland til det samiske museet Saemien Sijte på Snåsa.

Dávvirat Duiskkas-prosjektet og samiske samlinger i Tyskland

Prosjektet startet opp høsten 2021, som et femårig samarbeidsprosjekt med egen bevilgning på statsbudsjettet. Dávvirat Duiskkas er initiert, finansiert og tilrettelagt av Kultur- og likestillingsdepartementet, Sametinget er prosjekteier, mens Samisk museumslag, som en del av Norges Museumsforbund, er prosjektansvarlig. KUD og Sametinget deltar i styringsgruppa, mens ambassaden i Berlin er observatør sammen med Norges Museumsforbund. Prosjektet samarbeider tett med Ajtte i Sverige, Siida i Finland og andre interessenter.

Prosjektet har som mål å kartlegge samisk kulturarv i tyske museer og kulturarvsinstitusjoner, knytte sammen innsamlingshistorikk og gjenstandsspesifikk kunnskap, samt anspore til gjensidig kunnskaps- og kompetanseutvikling og formidling av samisk kultur i et både historisk og samtidsrelevant perspektiv. Prosjektet har også som mål å bidra til samarbeid mellom samiske og tyske museer om relevante fellesaktiviteter som duodji-workshops, utstillinger, seminarer, o.l., som kan bidra til å gjøre samisk kultur og levesett kjent i Tyskland, samt gjøre det samiske folk bedre kjent med de samiske kulturgjenstander som finnes i tyske samlinger.

Repatriering innenfor Norges grenser

Repatrieringsspørsmål innenfor Norges grenser løses generelt i dialog med Sametinget, museene og andre relevante institusjoner samt de involverte lokalsamfunnene.

I 2021 ble Lappekodisillen flyttet fra Arkivverkets magasin i Oslo til Samisk arkiv i Kautokeino. Lappekodisillen utgjør grunnlaget for samenes juridiske rettigheter. Den inneholder bestemmelser om statsborgerskap, skattlegging og reindriftsamers rett til å føre reinsdyr over grensen.

Bååstede-avtalen ble inngått mellom Sametinget, Norsk Folkemuseum og Kulturhistorisk museum ved Universitetet i Oslo i 2012. Bååstede betyr «tilbake» og avtalen innebærer at over 1600 gjenstander skulle tilbakeføres fra de norske museene til museer under Sametingets forvaltning. Prosjektet har gitt det samiske folk større råderett over sin kulturarv og økt kjennskap til og kunnskap om samiske objekter. To seremonielle trommer er tilbakeført til henholdsvis Arran-museet (lulesamisk) og til Saemien Sijte-museet (sørsamisk), gjennom prosjektet. Nybygget for det sørsamiske museet Saemien Sijte på Snåsa, som åpnet for publikum i juni 2022, har gjort det mulig å tilbakeføre de sørsamiske gjenstandene fra Bååstede-prosjektet.

Gode bevaringsforhold er en forutsetning for flytting av gjenstandene. Kultur- og likestillingsdepartementet har bidratt med engangstilskudd til investering i magasiner og

utstillingsfasiliteter ved to øvrige mottakermuseer for at de skal kunne ta imot gjenstander gjennom Bååstede-prosjektet; Senter for nordlige folk, Kåfjord, Nord-Troms og Várdobáiki, Evenes, Nordland.

Anbefaling 101: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å sørge for at beslutninger om landområder som samene tradisjonelt har brukt, treffes med effektiv deltakelse fra samene, at samene har vesentlig innflytelse på disse beslutningene, idet man tar hensyn til det mangfold av synspunkter som finnes innad i det samiske folk, og at industriutbygging i de nevnte områdene ikke har negative konsekvenser for samenes muligheter til å bevare og utvikle sin kultur innenfor disse områdene. I den forbindelse bør virkningene av endringen i sameloven fra juni 2021 evalueres med samenes effektive deltakelse.*

Vi viser til behandling av konsultasjonsordningen i rapportens første del, på side 4 og 5.

Kommunal- og distriktsdepartementet foretar en revidering av Veileder for kommuner og fylkeskommuner om konsultasjoner med samiske interesser fra 1. juli 2021. Revisjonen innebærer blant annet en gjennomgang av erfaringene med regelverket med veiledning.

Veilederen *Planlegging og konsesjonsbehandling av vindkraftanlegg på land* ble publisert 27. august 2024. Veilederen tydeliggjør hvordan medvirkning skal gjennomføres i konsesjonsprosesser og hvordan samordning av konsultasjoner i saker etter plan- og bygningsloven og energiloven kan skje.

Anbefaling 113: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til aktivt å treffe tiltak for å videreføre den historiske forsoningsprosessen med romani-/taterminoriteten, med effektiv deltakelse fra alle berørte parter, og spesielt for å gjenoppbygge tilliten til den kollektive oppreisningsordningen. Den oppfordrer også myndighetene til å iverksette tiltak for å bygge tillit mellom romani- /taterorganisasjonene, medlemmer av minoriteten og myndighetene, slik at midlene fra den kollektive oppreisningsordningen kan deles ut med full og reell deltakelse fra romani-/taterminoritetens side.*

Kommunal- og distriktsdepartementet inviterer de nasjonale minoritetene sine organisasjoner til årlige bilaterale møter, i tillegg til kontaktforum. Kulturdirektoratet forvalter den kollektive oppreisningen til romanifolket/taterne og har etablert en faggruppe som består av fire representanter fra romanifolkets/taternes organisasjoner, i tillegg til tre medlemmer oppnevnt på fritt grunnlag. Faggruppen gir råd og innspill til forvaltning og utvikling av ordningen. Kulturdirektoratet er i en prosess, i samarbeid med faggruppen, for å vurdere sterkere medvirkning. Prosessen avsluttes i løpet av 2025. Museene i Sør-Trøndelag har fått midler i 2025 til et prosjekt for å flytte et intakt taterbosted, med hovedbygning, stall og inventar, til Sverresborg friluftsmuseum i Trondheim. Her skal det restaureres og brukes til formidling av taternes overgang fra en omreisende tilværelse til faste bosteder.

Anbefaling 120: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å øke bevisstheten blant personer som tilhører romani- /tater- og romminoriteten om den nye barnevernloven, for eksempel gjennom arrangementer og ved å ansette meklere for romanifolk/tatere og romer i barnevernet. Myndighetene bør fortsette å øke bevisstheten blant barnevernansatte om nasjonale minoriteters rettigheter i dette henseendet, for å sikre at barneverntjenesten i sitt arbeid tar hensyn til nasjonale minoriteters familiebånd og kulturelle identitet.*

Den nye barnevernsloven trådte i kraft 1. januar 2023. Loven har en overordnet bestemmelse (§ 1-8) om at barnevernet i alt sitt arbeid skal ta hensyn til barns etniske bakgrunn. Det innebærer at barns kulturelle, språklige og religiøse bakgrunn skal hensyntas på alle stadier av en barnevernssak. Dette skal bidra til økt bevisstgjøring i tjenestene, bedre barnevernsfaglige vurderinger og riktigere

avgjørelser til barnets beste. Når det gjelder den romske minoriteten spesielt, har barne- og familieministeren besøkt Romano Kher, hatt møte i departementet med representanter fra de romske miljøene og hatt møter om gruppen med Oslo kommune og Lørenskog kommune.

Annen relevant utvikling foretatt for å implementere artikkelen:

Ikke relevant.

Artikkel 6

1. *Partene skal fremme en ånd av toleranse og tverr-kulturell dialog og treffe effektive tiltak for å fremme gjensidig respekt og forståelse og samarbeid mellom alle personer som bor på deres territorium, uansett disse personers etniske, kulturelle, språklige eller religiøse identitet, særlig på områdene utdanning, kultur og media.*
2. *Partene forplikter seg til å treffe egnede tiltak for å beskytte personer som kan utsettes for diskriminerende, fiendtlige eller voldelige handlinger, eller trusler om dette, som følge av deres etniske, kulturelle, språklige eller religiøse identitet.*

Anbefaling 135: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til med jevne mellomrom å gjennomgå handlingsplanen mot antisemittisme i samarbeid med den jødiske minoriteten, for å sikre at den fortsetter å svare effektivt på dagens utfordringer, og, i tillegg, til å se på ytterligere tiltak som vil kunne motvirke antisemittisme.*

Handlingsplan mot antisemittisme 2021–2023 ble evaluert i 2023. Evalueringen viste i helt korte trekk at tiltakene og innsatsen mot antisemittisme i stor grad svarer til utfordringsbildet vi har i Norge når det gjelder antisemittisme.

Regjeringen har utformet en ny handlingsplan mot antisemittisme, i dialog med representanter for den jødiske minoriteten i Norge. Handlingsplanen inneholder 22 tiltak mot antisemittisme innenfor en rekke sektorer, og ble lagt fram 11. november 2024. Handlingsplanen varer fra 2025–2030 og består blant annet av tiltak som skal gi økt kunnskap om jødisk liv og antisemittisme, og tiltak for å styrke den jødiske befolkningens egne organisasjoner. Myndighetene legger opp til å følge opp tiltakene i planen i kontakt med den jødiske minoriteten.

Anbefaling 136: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene på det sterkeste til å intensivere arbeidet mot intoleranse og for interkulturell dialog. Tiltak bør primært rettes mot personer som tilhører majoriteten, samt samene, de nasjonale minoritetene og andre grupper, inkludert muslimer og innvandrere, og bør også søke å øke bevisstheten om samene og nasjonale minoriteter.*

Den kulturelle skolesekken

Den kulturelle skolesekken er en nasjonal ordning som sørger for at alle skoleelever i Norge får oppleve profesjonell kunst og kultur i skolen.

Kulturtanken er statens forvaltningsorgan på barne- og ungdomskulturområdet og ivaretar det nasjonale ansvaret for den kulturelle skolesekken.

Kulturtanken har ansvar for å fremme samisk og nasjonale minoriteters kunst, kultur og språk gjennom ordningen til alle landets skoleelever. Målet er at barn og unge skal oppleve kunst og kultur på sine egne språk og i sin egen kulturelle kontekst, og å skape økt kunnskap om og forståelse for samisk og nasjonale minoriteters kultur og historie.

Det samiske og alle de nasjonale minoritetene ble tematisert i DKS-produksjoner i 2023. Alle regionene presenterte innhold om disse gruppene, men mengden og hvilke minoriteter som ble omfattet, varierer geografisk. Både fylkeskommuner og kommuner beskriver at de ser etter innhold som oppleves relevant ut fra demografien i eget område, og nasjonalt forum for den kulturelle skolesekken har også løftet dette i felles drøftinger og erfaringsdeling.

Bedre informasjon på Ung.no om nasjonale minoriteter og urfolk

I 2024 og 2025 skal Bufdir styrke arbeidet mot rasisme og diskriminering på Ung.no, statens informasjonskanal til ungdom. I den forbindelse skal Bufdir gjennomføre innspillmøter med representanter for unge nasjonale minoriteter og urfolk for å sikre at tema som antisiganisme og antisemittisme inkluderes, og at informasjonen er tilgjengelig, relevant og kvalitetssikret.

Nettsider om nasjonale minoriteter på udir.no

Utdanningsdirektoratet oppdaterer og videreutvikler sin støtte om nasjonale minoriteter på udir.no til barnehager og skoler. Målet med nettsidene er å bidra til at barnehagene og skolene møter barn, elever og familier fra de nasjonale minoritetene på en god måte, og at barnehagene og skolene lærer alle barn og elever om de nasjonale minoritetene. Underveis i arbeidet vektlegges involvering fra organisasjonene til de nasjonale minoritetene. Organisasjonene fra de nasjonale minoritetene er orientert om at arbeidet skal starte og at de vil bli involvert.

Læreplanverket, støtteressurser og veiledere

Med ny overordnet del og nye læreplaner som trådte i kraft fra 2020, har innhold om det samiske og de nasjonale minoriteter blitt forsterket. I overordnet del av læreplanverket, som gjelder på tvers av fag og trinn, slås det fast at alle elever skal lære om det samiske og om nasjonale minoriteter. Det fremheves også at skolen skal «bidra til at hver elev kan ivareta og utvikle sin identitet i et inkluderende og mangfoldig fellesskap». Det er en rekke kompetansemål som enten skal øke elevenes kompetanse om det samiske og nasjonale minoriteter og/eller bidra til å fremme toleranse, respekt og forståelse.

I opplæringsloven § 12-3 står det at «[s]kolen skal ikkje godta krenkjande oppførsel, som til dømes mobbing, vald, diskriminering og trakassering» og at «[s]kolen skal arbeide kontinuerleg for at alle elevane skal ha eit trygt og godt skolemiljø.»

Dembra (Demokratisk beredskap mot rasisme, antisemittisme og udemokratiske holdninger) er et offentlig finansiert program som tilbyr veiledning, kurs og nettbaserte ressurser for skole og lærerutdanning. Målet er å styrke skolens arbeid med demokratisk beredskap mot ulike former for gruppefiendtlighet, som fordommer, fremmedfrykt, rasisme, antisemittisme, muslimfiendtlighet og ekstremisme. DEMBRA har egne sider om urfolk og nasjonale minoriteter

Samiske veivisere

Samiske veivisere er en ordning som administreres av Samisk høgskole på oppdrag av Kommunal- og distriktsdepartementet. Veiviserne er studenter som reiser rundt i Norge og holder foredrag om samer, først og fremst på videregående skoler. Hensikten med ordningen er at samisk ungdom selv skal formidle kunnskap om kulturen sin i direkte kommunikasjon med annen ungdom. Målsettingen er at en slik kontakt skal bidra til positive holdninger, motvirke fordommer og hets, og gi økt

kunnskap om samer og samisk kultur. Veiviserordningen drifter også nettsiden samiskeveivisere.no som er en informasjonskanal med faglig innhold om samisk språk, kultur og samfunnsliv.

Som følge av økende interesse for kunnskap om samer opplever veiviserordningen stor pågang. Ordningen ble derfor utvidet fra fire til seks veivisere høsten 2024.

Jødiske veivisere

Etter inspirasjon fra de samiske veiviserne, har det Mosaiske trossamfunn siden 2015 fått midler fra KDD til en ordning med jødiske veivisere, gjennom tiltaket «Informasjonstiltak mot antisemittisme». Tiltaket innebærer at unge jødiske nordmenn besøker skoler og har dialog med elevene om deres liv og erfaringer som ung jøde i Norge, den jødiske minoriteten i Norge og temaer som identitet, tilhørighet og diskriminering.

Jødisk museum i Oslo – investeringsmidler

Jødisk museum har fått midler over statsbudsjettet for 2025 til å tilbakeføre bygget til sin opprinnelige tilstand, og bruke det til formidling, arrangementer og administrasjon.

Anbefaling 148: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å utarbeide og vedta en handlingsplan for å bekjempe antisiganisme i nært samarbeid med romene og romanifolket/taterne og med de ikke-norske romene der dette er aktuelt. Planen bør også omfatte antinomadisme. Myndighetene bør på dette grunnlaget samle inn data om forbrytelser der motivet er antisiganisme, og sørge for at påståtte lovbrudd umiddelbart og effektivt etterforskes og, eventuelt, straffeforfølges og sanksjoneres. Tiltakene i handlingsplanen bør evalueres med jevne mellomrom i tett samarbeid med de berørte minoritetene.*

Regjeringen la i november 2023 fram en handlingsplan mot rasisme og diskriminering for perioden 2024-2027. Handlingsplanen omfatter alle grupper og har særlige tiltak for arbeidslivet og for unge.

Representanter for romer har fremmet krav om en egen handlingsplan mot antisiganisme. Romer i Norge er en liten minoritet og vurderingen er at den mest effektive innsatsen mot antisiganisme er innenfor rammen av regjeringens helhetlige og målrettede innsats mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion.

Romano Kher

Romsk kultur- og ressurscenter, Romano Kher, er videre et tydelig bidrag mot stereotyper, fordommer, diskriminering og antisiganisme/rasisme overfor romer.

Anbefaling 149: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å øke sin innsats for å bekjempe hatkriminalitet og hatefulle ytringer, spesielt på nettet, blant annet ved å samle inn aggregerte data om motivene for hatkriminalitet. Med slike data vil man kunne oppdage eventuelle trender i fiendtligheten mot nasjonale minoriteter eller andre individer eller grupper i samfunnet.*

Nasjonalt kompetansemiljø innen hatkriminalitet

Nasjonalt kompetansemiljø innen hatkriminalitet ble etablert i 2021. Kompetansemiljøet skal bidra til å heve politidistriktenes kompetanse og kan veilede i konkrete saker. Kompetansen skal omfatte ulike deler av politiets arbeid; forebygging, etterretning, dialog og tillitsskapende arbeid,

etterforskning og påtalebehandling. Kompetansemiljøet har siden opprettelsen gjennomført opplæring for utvalgte medarbeidere i samtlige politidistrikter i Norge.

Nasjonalt kompetansemiljø innen hatkriminalitet har nasjonalt ansvar for å håndtere tips om hatefulle ytringer på nett. Det er også gitt en særskilt føring om at kompetansemiljøet skal ivareta det samiske perspektivet.

Samehets.no

I april 2024 lanserte Sametinget i samarbeid med Politidirektoratet nettsiden samehets.no. Samarbeidet ble innledet som en oppfølging av tiltak i Sametingets handlingsplan mot samehets. Nettsiden henvender seg til samer som har opplevd samehets, og gir veiledning om hva en kan gjøre i ulike situasjoner.

Formålet med veilederen er å bidra til økt bevissthet og kunnskap i befolkningen og til forståelse for at det er ulike steder å henvende seg for den som er utsatt eller vitne til samehets. Det er siktemål å bidra til å redusere mørketall, bringe samehets frem i lyset, redusere belastningen for den som er utsatt, og bidra til forebygging av samehets.

Nasjonal handlingsplanen mot hets og diskriminering av samer

Regjeringen la frem den første nasjonale handlingsplanen mot hets og diskriminering av samer i januar 2025. Handlingsplanen har til sammen 32 tiltak fra 7 departementer. Tiltakene er fokusert rundt tre innsatsområder: Dialog og et velfungerende demokrati, Kunnskap og kompetanse og Trygghet og sikkerhet.

Kunnskapsinnhenting om rasisme og diskriminering

Regjeringen vil innhente kunnskap om hvordan og i hvilket omfang rasisme og diskriminering kommer til uttrykk og påvirker opplevelser og deltakelse på ulike samfunnsarenaer.

Kunnskapsinnhentingene består av tre delprosjekter som skal:

- Utforske rasisme og diskriminering med søkelys på betydningen av ytre kjennetegn som hudfarge, bekledning og religiøse symboler.
- Kartlegge omfanget av og karakteristikkene ved rasisme og diskriminering i frivilligheten og i kulturlivet i Norge.
- Bruke kunstig intelligens (KI) for å kartlegge hatefulle ytringer i sosiale medier og utforske muligheter og begrensninger knyttet til hvordan KI kan benyttes til å begrense demokratiske trusler på nett.

I arbeidet med handlingsplanen mot hets og diskriminering av samer ble det gjennomført en systematisk hurtigoversikt som oppsummerer eksisterende forskning om hets og diskriminering av samer i Norge, Sverige og Finland de siste ti årene.

Anbefaling 156: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å øke antallet romkontakter og til å styrke disse personenes mandat som et ledd i politiets nye handlingsplan for mangfold, dialog og tillit. Myndighetene bør også snarest sørge for at politifolk får bedre opplæring om nasjonale minoriteter, spesielt romene. I tillegg bør man pleie kontakten med de berørte minoritetene for å sikre samarbeid med dem og gjøre dem mer bevisste på tilgjengelige rettsmidler.*

I politiets handlingsplan for mangfold, dialog og tillit er det nedfelt at alle politidistrikter og særorgan i politiet skal ha etablert en egen rolle som mangfoldskoordinatorer, med fagansvar for

mangfoldsarbeidet. Det er etablert et nasjonalt fagnettverk for mangfoldskoordinatorene, for å bidra til erfaringsutveksling på tvers i politiet.

Når det gjelder kontakt opp mot romer er det et særlig ansvar for Oslo politidistrikt og Øst politidistrikt, siden størstedelen av dem som tilhører den nasjonale minoriteten, er bosatt i Oslo og det sentrale Østlandsområdet. Politidirektoratet holdes særskilt orientert, og det arbeides aktivt med denne dialogen i disse politidistriktene.

I 2024 ble det reist bekymringer om politiets opprettelse av en oversikt over personer fra rommiljøet, som ble gjort i forbindelse med spesifikke kriminelle etterforskninger og kun for kriminalitetsforebyggende formål. Datatilsynet gjennomgikk saken og konkluderte med at deres undersøkelser ikke avdekket noen behandling av personopplysninger i strid med politiregisterloven. Tilsynet anså det som klart at loven gir et rettslig grunnlag for oversikten, og det ble spesielt understreket at utgangspunktet hadde vært straffbare handlinger og konkrete etterforskningskomplekser.

Det er imidlertid forstått at denne saken har vært utfordrende for rommiljøet, uavhengig av lovlighetsvurderingen.

Anbefaling 157: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å samarbeide med romrepresentanter og -organisasjoner for å håndtere kjønnsbasert vold mot romkvinner på en ikke-stigmatiserende måte.*

Gjennom EØS-samarbeidet bidrar Norge blant annet til å forebygge og bekjempe vold mot kvinner og vold i nære relasjoner i mottakerlandene, men samarbeidet gir ringvirkninger for arbeidet også i Norge. Rammene for samarbeidet bygger på Europarådets konvensjon om å forebygge og bekjempe vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbulkonvensjonen) og gir et godt kunnskapsgrunnlag for utvikling og gjennomføring av politikk både i mottakerlandene og i Norge. Blant annet ble det i 2023, under EØS-programvirksomheten i Bulgaria, utarbeidet en håndbok om hvordan en kan ivareta rettighetene og behovene til kvinner med rom-bakgrunn i arbeidet for å forebygge og bekjempe kjønnsbasert vold. Håndboken er en del av prosjektet «Forsterket innsats for å forebygge og bekjempe vold mot romkvinner og kvinner fra minoritetsgrupper som står overfor diskriminering, marginalisering og ekskludering.» Målet med prosjektet er å forbedre interseksjonelle tilnærminger for å forstå vold i hjemmet, og fremme rettighetene og behovene til romkvinner.

Anbefaling 162: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å videreføre samarbeidet med Sametinget og samene for å bekjempe kjønnsbasert vold mot samiske kvinner på en ikke-stigmatiserende måte.*

Regjeringen har lansert opptrappingsplanen "Trygghet for alle" (2024-2028) for å bekjempe vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner. Planen, som ble behandlet av Stortinget i mai 2024, inkluderer et kapittel om vold og overgrep i samiske samfunn, utarbeidet i samarbeid med Sametinget. Tiltakene i opptrappingsplanen skal bidra til å styrke forebygging, beskyttelse av og hjelp til utsatte og straffeforfølgning og behandling av voldsutøvere. Det innebærer blant annet å legge til rette for at tilsatte i alle relevante tjenester får kunnskap og kompetanse i samisk språk, kultur og samfunnsforhold.

Et samarbeidsforum om vold og overgrep i samiske samfunn er etablert, ledet av Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) Nord, med deltakere fra ulike samiske organisasjoner og offentlige instanser. Formålet med forumet er å bidra til utvikling av

arbeidet mot vold og overgrep i samiske områder og utveksling av erfaringer og kompetanse mellom deltakerne.

Statens barnehus spiller en sentral rolle i å sikre ivaretagelsen av barns rettssikkerhet og at hjelpen til barn som er utsatt for vold og overgrep er godt koordinert. For å bidra til at samiske barn får et tilbud tilpasset eget språk og kultur, har regjeringen etablert et eget barnehus i Finnmark. Statens barnehus i Finnmark åpnet 1. januar 2024. Barnehuset dekker Finnmark fylke og har i tillegg et nasjonalt ansvar for samiske barn i hele landet. Barnehuset har lokaler i Kirkenes og Alta, og lokaler i Karasjok vil åpne sommeren 2025.

Justis- og beredskapsdepartementet samarbeider med Sametinget om forskning på vold i samiske samfunn. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) har gjennomført et prosjekt om vold og overgrep i samiske samfunn. Rapporten «Når taushet brytes: Om vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep i samiske samfunn» ble lansert i januar 2025. Rapporten inneholder blant annet en oversikt over forskning- og faglitteratur som finnes om vold og overgrep i samiske samfunn. NKVTS har også fått midler til et forskningsprosjekt om vold og overgrep i reindriftssamiske samfunn. Prosjektet er et samarbeidsprosjekt mellom NKVTS og SANKS (Samisk nasjonal kompetansetjeneste – psykisk helsevern og rus).

Digitale læringsressurser som "Jeg vet" og "Snakke med barn" er tilpasset samiske språk og kultur for å gi barn og fagpersoner kunnskap og verktøy om vold og overgrep.

Annen relevant utvikling foretatt for å implementere artikkelen:

Kommunal- og distriktsdepartementet arrangerer årlig kontaktforum, som er en møteplass for de nasjonale minoritetenes organisasjoner og de sentrale myndighetene. På forumet blir saker av felles interesse for minoritetene tatt opp. På kontaktforum høsten 2024 ble hva slags beskyttelse rammekonvensjonen gir de nasjonale minoritetene, tatt opp som særskilt tema.

Regjeringen la i november 2023 frem en ny handlingsplan mot rasisme og diskriminering som skal gjelde i perioden 2024–2027. Handlingsplanen omfatter alle grupper og er særlig rettet mot veien inn, og oppover, i arbeidslivet. Den er rettet mot rasisme og diskriminering som ungdom opplever, og den vektlegger innsatsen i kommuner og lokalsamfunn. Handlingsplanen skal bidra til regjeringens mål om å bygge et samfunn med sterkere fellesskap og like muligheter for alle.

Artikkel 7

Partene skal sikre respekt for den rett enhver person som tilhører en nasjonal minoritet har til fritt til å delta i fredelige forsamlinger, frihet til forening med andre, ytringsfrihet samt tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet.

Ytringsfriheten er beskyttet av Grunnloven § 100, mens forsamlingsfriheten er sikret i § 101. Disse rettighetene gjelder generelt, uavhengig av om man tilhører en nasjonal minoritet. Selv om tanke- og samvittighetsfrihet ikke er spesifikt nevnt i Grunnloven, antok Stortinget ved innføringen av kapittel E om menneskerettigheter at denne friheten var godt ivarettatt gjennom religionsfriheten i § 16. Videre er både Den europeiske menneskerettskonvensjonen og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, som beskytter alle rettighetene nevnt i artikkel 7, innlemmet i menneskerettsloven. Bestemmelsene i disse konvensjonene har forrang ved konflikt med annen lovgivning.

Artikkel 8

Partene forplikter seg til å anerkjenne at enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning og til å opprette religiøse institusjoner, organisasjoner og foreninger.

Grunnloven § 16 beskytter retten til religionsfrihet i Norge.

Artikkel 9

1. *Partene forplikter seg til å anerkjenne at retten til ytringsfrihet for enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, omfatter frihet til å ha meninger og å motta og meddele opplysninger og idéer på minoritetsspråket, uten inngrep av offentlige myndigheter og uten hensyn til grenser. Partene skal innenfor rammen av sitt rettssystem sikre at personer som tilhører en nasjonal minoritet, ikke blir utsatt for diskriminering i sin adgang til mediene.*

2. *Paragraf 1 skal ikke hindre Parter fra å kreve lisensiering av radio- og fjernsynskringkasting eller kinoforetak, uten diskriminering og basert på objektive kriterier.*

3. *Partene skal ikke hindre personer som tilhører nasjonale minoriteter, i å skape og bruke trykte medier. Innenfor de rettslige rammer for radio- og fjernsynskringkasting, skal de så langt som mulig og under hensyn til bestemmelsene i avsnitt 1, sikre at personer som tilhører nasjonale minoriteter, gis mulighet til å skape og bruke sine egne medier.*

4. *Innenfor rammen av sitt rettssystem skal Partene treffe egnede tiltak for å lette adgang til mediene for personer som tilhører nasjonale minoriteter og for å fremme toleranse og gi mulighet for kulturelt mangfold.*

Anbefaling 173: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å samarbeide med NRK, under hensyn til medienes frihet og NRKs redaksjonelle uavhengighet og med effektiv deltakelse fra disse minoritetene, for å øke tilbudet av kvalitetsstoff om og for nasjonale minoriteter, spesielt romer og romanifolk/tatere, herunder eventuelt på romanes og romani.*

Språkoppdraget til NRK er styrket fra 2023 med et krav om å tilby innhold på nasjonale minoritetsspråk. Manglende normering og fastsatte standarder gjør det derfor vanskelig for NRK å lage innhold på romani og romanes.

For å orientere seg om språksituasjonen for romer har NRK i 2023 hatt møte og dialog med Språkrådet og kultur- og ressurscenteret Romano Kher. Dialogen har ifølge NRK blant annet ført til kjøp av innhold for 2024.

NRK opplyser også at Romanifolkets/taternes språkråd har startet et normerings- og innsamlingsarbeid for romani, og at Rådet skal tilsette en rådgiver på minoritetsspråk.

Medietilsynet vurderer at NRK i 2023 oppfylte kravet om å ha program for nasjonale og språklige minoriteter. Medietilsynet mener at NRK i tematikken sin og programlegging om og til de nasjonale minoritetene, har mange eksempler som handler om å synliggjøre og fremme kulturen og språkene deres, noe som også bidrar til å oppfylle formålet om at nasjonale minoriteter deltar aktivt og kan uttrykke og videreutvikle språket sitt og kulturen sin.

Anbefaling 180: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å øke støtten til kvenskspråklige medier slik at disse får forutsigbare rammevilkår og kan være til stede på digitale plattformer. Langsiktig satsing på kurs i journalistikk for kvensktalende må vurderes av myndighetene for å sikre kvensk levedyktighet som kommunikasjonsspråk i mediene.*

Ruijan Kaiku er et fritt og uavhengig mediehus som primært produserer saker for- og om den nasjonale minoriteten kvener og kvenske forhold, men også aktuelle saker for finlendere i Norge og andre beslektede minoriteter i Norge og på Nordkalotten. Ruijan Kaiku mottar driftstilskudd over Kultur- og likestillingsdepartementets og Kommunal- og distriktsdepartementets budsjett. Nivået på tilskuddet blir vurdert i forbindelse med det årlige arbeidet med statsbudsjettet).

Anbefaling 181: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å fortsette å støtte produksjoner på romanes, og til å søke å utvide dette tilbudet i samarbeid med romene.*

Kortfilmen Lavina (2022) er den første norskproduserte filmen på romanes. Filmen var et samarbeidsprosjekt mellom filmregissør Farzad Samsami, som jobber på Romano Kher, og Romano Kher. Filmen ble vist på NRK 8. april 2024 og ligger tilgjengelig på NRK TV sine nettsider.

Romano Kher har et eget studio som har arbeidet med ulike prosjekter og programmer. I 2023 fikk de prosjektmidler fra Kulturrådet til å involvere og lønne flere unge romer i arbeidet i studio. Ulike prosjekter har blant annet vært Romane chabenate, en serie som gir et innblikk i den romske matkulturen, nyhetssendingen Nevimos Norvego hvor romer formidler relevante nyheter om den romske minoriteten i Norge på romanes og dessuten podcasten A Roma Perspective med unge romske stemmer.

Annen relevant utvikling foretatt for å implementere artikkelen:

Ikke relevant.

Artikkel 10

1. *Partene forplikter seg til å anerkjenne at enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til fritt og uhindret å bruke sitt minoritetsspråk privat og offentlig, i tale og skrift.*
2. *I områder som tradisjonelt eller i betydelig antall er bebodd av personer som tilhører nasjonale minoriteter, skal Partene, dersom disse personene anmoder om det og når en slik anmodning svarer til et reelt behov, søke så langt som mulig å legge forholdene til rette for bruk av minoritetsspråket i samkvem mellom disse personene og forvaltningsmyndighetene.*
3. *Partene forplikter seg til å garantere retten for enhver person som tilhører en nasjonal minoritet til straks å bli underrettet på et språk vedkommende forstår, om grunnene til at vedkommende er pågrepet og om innholdet i og grunnen til en eventuell siktelse mot ham eller henne, og til å forsvare seg på dette språket, om nødvendig med vederlagsfri bistand av en tolk.*

Anbefaling 190: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å se på den spesifikke språkdynamikken og på preferansene i den kvenske/norskfinske minoriteten, også i utdanningssystemet og andre områder av det offentlige liv, og til å bruke dette som et grunnlag for fremtidig språkpolitikk.*

Språkloven

I ny lov om språk (språkloven) som trådte i kraft 1. januar 2022 går det fram at som språklige og kulturelle uttrykk er kvensk, romani og romanes likeverdige med norsk.

Høsten 2022 ferdigstilte Kommunal- og distriktsdepartementet, i samarbeid med berørte departementer, en gjennomgang av kravene i Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk (minoritetsspråkpakten) del III opp mot lulesamisk, sørsamisk og kvensk. Arbeidet

viser at nasjonalt regelverk, praksis og tiltak ikke oppfyller mange nok bestemmelser i minoritetsspråkpakten del III for kvensk språk per i dag.

Utdanningssystemet

I ny opplæringslov, som trådte i kraft 1. august 2024, er retten til opplæring i kvensk og finsk som andrespråk utvidet slik at den gjelder for elever med kvensk/norskfinsk bakgrunn ved grunnskoler i Troms og Finnmark, uavhengig av hvor mange elever ved skolen som ønsker slik opplæring, jf. opplæringsloven § 3-3. Tilskudd til opplæring i faget er lik uavhengig av om språket er kvensk eller finsk. Tilskudd til læremidler gis til utvikling av læremidler på begge språk. Utdanningsdirektoratet tildeler også søknadsbasert prosjektstøtte til barnehageeiere og barnehager i Troms og Finnmark for å fremme arbeidet med kvensk i barnehagen.

Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet har årsstudium i kvensk og bachelor- og masterprogram i kvensk og finsk. Universitetet har også tilbud om kvensk som fag i grunnskolelærerutdanningen.

Utdanningsdirektoratet gir prosjektstøtte til barnehage- og skoleeiere som har ansatte som tar etterutdanning i kvensk. Tildelingen er basert på søknad og skal dekke utgifter i forbindelse med vikarutgifter.

Anbefaling 191: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å fortsette samarbeidet med kvenske/norskfinske organisasjoner for å revitalisere det kvenske språket, for eksempel ved å utvikle en ny handlingsplan med målrettede tiltak for revitalisering, herunder ytterligere språkreir og språksentre, fremming av bruk av kvensk i lokalforvaltningen og ytterligere innovative metoder for å bringe språket i daglig bruk.*

Målrettet plan for kvensk språk (2017–2021) ble evaluert i 2022/2023. Gjennomgangen viste at mye har hendt på feltet siden den målrettede planen ble presentert. [En ny handlingsplan for kvensk språk ble lansert i mars 2025.]

Blant tiltakene i den målrettede planen var å støtte etablering av kvenske språksentre. I tillegg til støtte til fire aktive språksentre, ga Kulturdirektoratet i 2023 tilskudd til etablering av ett nytt språksenter i Alta og i 2024 forprosjektstøtte til Kåfjord kommune som skal gå til etablering av et kvensk språksenter der.

Annen relevant utvikling foretatt for å implementere artikkelen:

Ikke relevant.

[Artikkel 11](#)

1. *Partene forplikter seg til å anerkjenne at enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til å bruke sitt etternavn (patronymikon) og fornavn på minoritetsspråket, samt rett til offisiell anerkjennelse av dem, på en måte som er fastsatt i deres rettssystem.*

2. *Partene forplikter seg til å anerkjenne at enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til å fremvise skilt, inskripsjoner og annen informasjon av privat art som er synlig for allmennheten, på sitt minoritetsspråk.*

3. *I områder som tradisjonelt er bebodd av et betydelig antall personer som tilhører en nasjonal minoritet, skal Partene innenfor rammen av sitt rettssystem, herunder avtaler med andre stater der det er aktuelt, og under hensyn til sine særegne forhold, søke å fremvise tradisjonelle stedsnavn,*

gatenavn og andre topografiske angivelser beregnet på allmennheten, også på minoritetsspråket når det er tilstrekkelig etterspørsel etter slike angivelser.

Anbefaling 197: *Den rådgivende komité ber myndighetene om å ha en åpen og konstruktiv dialog med skogfinnene og kvenene/norskfinnene om mulighetene for å endre navneloven og la de berørte minoritetene få tilbake sine forfedres navn.*

Navneloven § 4 gir adgang til å bruke beskyttede etternavn som man gjennom slekt eller på annen måte har en «særlig tilknytning til», uavhengig av begrensningene for beskyttede etternavn som følger av § 3. Navnelovens regler er utarbeidet med sikte på å legge til rette for at personer med tilknytning til nasjonale minoriteter skal ha anledning til å ta navn som slekten tidligere har båret.

Loven er utformet slik at det i dag er mulig for personer som tilhører en nasjonal minoritet å ta et navn som er gått ut av bruk på grunn av fornavnsforfall i tidligere tider. De vanskelighetene det er pekt på når det gjelder dokumentasjon, er det etter departementets syn vanskelig å se at en bør bøte på med lovendringer. Skattekontoret, og statsforvalteren som klageorgan, kan utøve et raust skjønn, og da særlig der det kan være fornavnsforfall som er årsaken til at et navn er gått ut av bruk.

Anbefaling 203: *Den rådgivende komité oppfordrer på det sterkeste myndighetene til å fremme et tett samarbeid mellom lokale myndigheter og representanter for nasjonale minoriteter og samene om skilting med topografiske angivelser på flere språk som et uttrykk for regionens mangfold, tradisjonelt og i dag.*

Kulturdepartementet forvalter lov om stedsnavn (stedsnavnloven), som gir vern til samiske og kvenske stedsnavn i tråd med internasjonale avtaler og konvensjoner.

Stedsnavnloven § 11 gir bestemmelser om at samiske og kvenske stedsnavn som blir brukt av folk som bor fast eller har næringsmessig tilknytning til stedet, skal til vanlig brukes av det offentlige for eksempel på kart, skilt og i register, sammen med eventuelt norsk navn.

Kommunen velger selv hva stedsnavnet skal være og har ansvar for å sende forslag til navn på høring blant innbyggerne. Organisasjoner eller enkeltpersoner med tilknytning til navnet kan klage på vedtaket.

Gjennom tilskuddsordningen *Prosjekt- og utviklingsmidler til arkivformål* ble Gielem Nastedh, Snåsa kommune i 2019 tildelt midler til innsamling og digitalisering av sørsamiske stedsnavn.

Annen relevant utvikling foretatt for å implementere artikkelen:

Ikke relevant.

[Artikkel 12](#)

1. *Partene skal, der det er aktuelt, treffe tiltak på utdannings- og forskningsområdet for å fremme kunnskap om såvel sine nasjonale minoriteters som majoritetens kultur, historie, språk og religion.*
2. *I denne forbindelse, skal Partene blant annet sørge for tilfredsstillende muligheter for læreropplæring og tilgang til lærebøker, samt lette kontakten mellom elever og lærere fra ulike samfunn.*
3. *Partene forplikter seg til å fremme like muligheter for tilgang til utdanning på alle nivåer for personer som tilhører nasjonale minoriteter.*

Anbefaling 215: Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å ta aktive skritt for å øke bevisstheten i samfunnet om nasjonale minoriteter og samene, for eksempel ved å utvide veiviserordningen til andre nasjonale minoriteter, og samtidig samarbeide med nasjonale minoriteter og samene, samt lærere og skoler, for å sikre at eksisterende læreplaner, planer og ressurser gjennomføres i praksis. Den oppfordrer dem også til å sikre at disse tiltakene effektivt øker kunnskapen om nasjonale minoriteters og samenes kultur, historie, språk og religion.

Nye læreplaner for grunnopplæringen ble gjort gjeldende fra og med skoleåret 2020. Elevene skal lære om de nasjonale minoritetene og samer/urfolk i flere fag. I rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver skal barn få kjennskap til barn med annen kulturell bakgrunn. Alle barnehager skal synliggjøre samisk kultur og bidra til at barn kan utvikle respekt og fellesskapsfølelse for det samiske mangfoldet.

Utdanningsdirektoratet har i samarbeid med Sametinget utviklet informasjon og veiledning på udir.no om samisk innhold i ulike fag. Utdanningsdirektoratet har også utviklet støttesider om samisk i barnehagen, samisk i SFO og samisk i skolen. I 2024 publiserte Utdanningsdirektoratet en kompetansepakke rettet mot ledere og ansatte om flerspråklighet i barnehagen, med et særlig fokus på å støtte flerspråklige barn i å bruke sitt morsmål og samtidig aktivt fremme og utvikle barnas norsk- eller samiskspråklige kompetanse.

Direktoratet arbeider på flere måter for å fremme bevissthet og kunnskap om de nasjonale minoritetene og det samiske.

Lærerutdanningene skal sikre at lærerne har den nødvendige kompetansen. Blant annet står det i forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 1 – 7 § 1 at

(4) Grunnskolelærerutdanningen skal [...] kvalifisere studentene til å videreutvikle skolen som en institusjon for danning og læring i et demokratisk og mangfoldig samfunn.

(5) Grunnskolelærerutdanning for trinn 1–7 skal kvalifisere studentene til å ivareta opplæring om samiske forhold, herunder kjennskap til den statusen urfolk har internasjonalt, og samiske elevers rett til opplæring i tråd med opplæringsloven og gjeldende læreplanverk.

Teksten er identisk i de tilsvarende bestemmelsene i forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 5 – 10.

Andre tiltak på utdannings- og forskningsområdet

Utdanningsdirektoratet har oppdatert informasjon om «Våre nasjonale minoriteter» i tråd med nye læreplaner i grunnopplæringen. Utdanningsdirektoratet oppdaterer støtte og veiledning til eiere, ledere og ansatte i barnehager og skoler om de nasjonale minoritetene på udir.no. Dette skal bidra til at ansatte har nødvendig kunnskap til å møte barn, elever og familier fra de nasjonale minoritetene på en god måte og inkludere minoritetsperspektiver i barnehagene og i opplæringen.

Utdanningsdirektoratet forvalter tilskudd og prosjektstøtte til ulike tiltak for nasjonale minoriteter i grunnopplæringen. Dette gjelder blant annet tilskudd til utvikling av læremidler i faget kvensk eller finsk som andrespråk og prosjektstøtte til arbeid for å fremme kvensk i barnehager i Troms og Finnmark. Det har vært en rekordstor søkning til begge ordningene. Utdanningsdirektoratet gir også støtte til prosjekter for å styrke inkluderingen i barnehage og skole for romske barn og elever i enkelte kommuner.

Anbefaling 225: Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å iverksette ytterligere tiltak for å sikre at romske barn har den samme tilgangen til utdanning som andre barn, for eksempel gjennom å opprette en tospråklig barnehage for romer, der man bruker både romanes og norsk som undervisningsspråk, slik at romske barn kan gå i barnehage og lære norsk før de begynner på skolen, samtidig som de får opplæring på førstespråket.

Utdanningsdirektoratet finansierer et førskoletilbud på Romano Kher. Tilbudet er for barn med romsk bakgrunn som skal begynne på skolen den påfølgende høsten. Tilbudet har fokus både på romanes og norsk.

Utdanningsdirektoratet gir også prosjektstøtte til enkelte kommuner til deres arbeid for å gi en god grunnskoleopplæring til elever med romsk bakgrunn og utvikling av språkmateriell på romanes.

Anbefaling 226: Den rådgivende komité oppfordrer på det sterkeste myndighetene til å garantere obligatorisk utdanning for alle barn og ytterligere redusere skolefravær og frafall blant romske barn, blant annet gjennom å øke antall romske skoleløser og sikre at disse er ansatt på sikre, langsiktige kontrakter. Til dette formål oppfordrer Den rådgivende komité myndighetene på det sterkeste til, i tett samarbeid med medlemmer av rommiljøene og med alle kompetente myndigheter på statlig og kommunalt nivå, å gjennomføre en grundig, kjønns sensitiv studie om både interne og eksterne årsaker til frafall og fravær med sikte på å justere utdanningspolitikk og -tiltak.

Skolelostjenesten for romske elever er blitt styrket de siste årene. Utdanningsdirektoratet gir prosjektstøtte til enkelte kommuner i arbeidet med å gi en god grunnskoleopplæring til elever med romsk bakgrunn. Prosjektstøtten går både til å kunne gi et tilpasset tilbud til elevene og til å kunne jobbe systematisk for å redusere skolefravær og frafall blant elever med romsk bakgrunn. Kommunene som deltar gir uttrykk for (januar 2024) at det er stadig høyere skoledeltakelse.

Anbefaling 227: Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene på det sterkeste til å fortsette arbeidet med å legge til rette for barn og foreldre eller foresatte med en omreisende livsstil i utdanningssystemet på en måte som både tar hensyn til retten til utdanning og retten til å velge en omreisende livsstil.

Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet arbeider med disse spørsmålene.

Annen relevant utvikling foretatt for å implementere artikkelen:

Ikke relevant.

Artikkel 13

1. Innenfor rammen av sitt utdanningssystem skal Partene anerkjenne at personer som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til å opprette og drive sine egne private utdannings- og opplæringsinstitusjoner.
2. Utøvelsen av denne rettigheten skal ikke medføre noen økonomisk forpliktelse for Partene.

Det følger av opplæringsloven § 22-1 at private grunnskoler må ha godkjenning av Kunnskapsdepartementet for å drive skole etter denne loven, og at slik godkjenning skal gis til skoler som oppfyller lovens krav. Personer som tilhører nasjonale minoriteter har samme rett som andre til å søke slik godkjenning.

Privatskoleloven åpner for at det etter søknad kan godkjennes private skoler (grunnskoler og videregående skoler) på ett av de grunnlagene (formålene) som følger av § 2-1 i loven. Personer

tilhørende nasjonale minoriteter har samme adgang som andre til å søke om godkjenning av privatskole, eventuelt søke inntak som elever ved privatskoler. Det følger av privatskoleloven at private skoler skal være åpne for alle som fyller vilkårene for inntak.

Tilsvarende kan det etter søknad om akkreditering etableres private høyere utdanningsinstitusjoner etter universitets- og høyskoleloven. Samisk høgskole, som er unik ved at den har (nord-)samisk som språk i alle funksjoner – i administrasjon, utdanning og forskning – er imidlertid statlig og får rammefinansiering over Kunnskapsdepartementets budsjett.

Artikkel 14

1. *Partene forplikter seg til å anerkjenne at enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til å lære sitt minoritetsspråk.*
2. *I områder som tradisjonelt eller i betydelig antall er bebodd av personer som tilhører nasjonale minoriteter, skal Partene, dersom det er tilstrekkelig etterspørsel, så langt som mulig og innenfor rammen av sitt utdanningssystem, søke å sikre at personer som tilhører disse minoritetene, har tilfredsstillende muligheter for å lære minoritetsspråket eller motta undervisning på dette språket.*
3. *Paragraf 2 i denne artikkel skal gjennomføres uten at læring av eller undervisning på det offisielle språket derved berøres.*

Anbefaling 241: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å gi langsiktig og strukturell økonomisk støtte til kvenske barnehager, til å gi elever insentiver – inkludert økonomiske – til å fortsette med kvensk eller finsk etter 8. trinn, og til å sikre at det finnes kvalifiserte lærere som er i stand til å gi undervisning av høy kvalitet i barnehage, grunnskole og videregående skole. Produksjonen av undervisningsmaterieill bør også utvides for å sikre tilstrekkelig tilbud av høy kvalitet i grunnskolen og videregående skole.*

Utdanningsdirektoratet har i mange år gitt prosjektstøtte til barnehager i Troms og Finnmark for å fremme kvensk. I 2023 og 2024 var det rekordmange søknader, og direktoratet tildelte betydelig mer støtte enn tidligere år. I 2024 fikk 18 barnehager støtte.

Med ny opplæringslov som trådte i kraft 1. august 2024, ble retten til opplæring i kvensk eller finsk som andrespråk for elever i grunnskolen med kvensk/norskfinsk bakgrunn i Troms og Finnmark, gjort individuell. Utdanningsdirektoratet har utviklet støttesider på udir.no til skoler om rettigheten, og utviklet informasjons- og motivasjonsfilmer om retten og faget for å sikre at elevene og familiene kjenner til og ønsker å benytte seg av rettigheten. En av motivasjonsfilmene som er utviklet, retter seg spesielt mot ungdom for å prøve å motivere dem til å fortsette med faget. Statsforvalteren i Troms og Finnmark mottar midler fra Utdanningsdirektoratet til kompetanseheving av lærere i faget kvensk eller finsk som andrespråk og til andre tiltak for å fremme faget. Utdanningsdirektoratet gir også prosjektstøtte til barnehage- og skoleeiere som har ansatte som tar grunnkurs i kvensk. Interessen for denne ordningen har økt noe de siste årene. Noen av disse midlene går til skoler for å dra på skolebesøk over landegrensene, til Finland og til Nord-Sverige og skoler som gir opplæring i meänkieli.

I ny opplæringslov § 10-8 er det lovfestet en generell informasjonsplikt for kommuner og fylkeskommuner, denne vil for kommuner også gjelde retten til opplæring i kvensk eller finsk som andrespråk. Skoler som gir opplæring i kvensk eller finsk, kan få tilskudd til opplæring.

Kunnskapsdepartementet ga i 2018 midler til Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet (UiT) for å utvikle et lærerutdanningstilbud i kvensk. Tilbudet har vært gitt ved studiested Alta, både som valgfag i grunnskolelærerutdanningene og som videreutdanning for lærere.

UiT har halvårs- og årstudium i kvensk og bachelor- og mastergradsstudier i kvensk og finsk som, supplert med praktisk-pedagogisk utdanning, kvalifiserer for undervisning i skolen. Statens lånekasse for utdanning har en ordning for sletting av studiegjeld for dem som tar minst 60 studiepoeng (ECTS) i kvensk som del av, eller i tillegg til, lærerutdanning.

I 2022 overtok Utdanningsdirektoratet tilskuddsordningen for utvikling av læremidler til kvensk eller finsk som andrespråk. Dette har ført til en stor økning i søknader. I 2023 tildelte direktoratet nesten 9 millioner kroner til fem prosjekter, og i 2024 ble det tildelt nesten 4 millioner kroner. Prosjektene strekker seg over flere år.

Anbefaling 242: *Myndighetene bør også iverksette tiltak for å vurdere etterspørselen etter opplæring i kvensk eller finsk i områder utenfor det tradisjonelle bosettingsområdet der det kan bo kvener/norskfinner i et betydelig antall, og på bakgrunn av dette fastsette hensiktsmessige tiltak for opplæring i kvensk eller finsk i disse områdene.*

Foreløpig ikke iverksatt tiltak her.

Anbefaling 243: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å fortsette å samarbeide med rommiljøet om standardisering av romanes og utvikling av undervisningsressurser, og å fremme romani og romanes under hensyn til romanifolkets/taternes og romenes behov og ønsker.*

I 2024 har Skolelostjenesten arbeidet med et tiltak for å standardisere romanes (grammatikkbok), i tillegg til å utvikle ressurser for undervisningen (bilde tema – en flerspråklig bildeordbok på romanes). Skolelostjenesten har også fått tilskudd til å lage en informasjonsfilm om romer. Skolelostjenesten samarbeider med Romano Kher om disse tiltakene. Kommunal- og distriktsdepartementet og Utdanningsdirektoratet har gitt støtte.

Abc-bok for romanes

I 2022 ble det gitt ut en ABC-bok på norsk romanes, ABC Romani shib, skrevet av professor emeritus Rolf Theil, i nært samarbeid med romsk kultur- og ressurscenter Romano Kher og med støtte fra Språkrådet og Kulturrådet. Dette er den første ABC-boken i språket romanes som er utgitt i Norge. Boka kan bli en viktig læringsressurs for romske barn, og skal bidra til å fremme romanes som skriftspråk i Norge.

Grammatikkbok for romani

Språkrådet og Kulturrådet har ønsket å bruke noen av Kulturrådets fondsmidler for den kollektive oppreisninga av romanifolket/taterne til et større prosjekt som kan styrke romanispråket. I 2022 ble dette konkretisert til en plan om å utvikle en deskriptiv grammatikk (ei grammatikkbok) for romani. Grammatikken vil videre kunne brukes som basis for å utvikle læremidler i romani, og vil derfor være et viktig element i revitaliseringa av språket. Språkrådet er sekretariat for prosjektets konsulentgruppe, der Taternes Landsforening og Landsorganisasjonen for romanifolket er representert og får gi innspill til manusutkast.

Anbefaling 253: Den rådgivende komité oppfordrer på det sterkeste myndighetene til å bringe barnehageloven i samsvar med opplæringsloven når det gjelder tilgjengeligheten av undervisning på nordsamisk.

Etter forslag fra og i samråd med Sametinget skal regjeringen nedsette en ekspertgruppe som skal vurdere hvordan barnehagetilbudet til samiske barn kan forbedres.

Anbefaling 254: Myndighetene bør også utvide mulighetene for lærerutdanning på samiske språk på alle nivåer, blant annet gjennom økonomiske insentiver til studenter der dette er hensiktsmessig.

Regjeringen la i 2023 fram en stortingsmelding om samisk språk, kultur og samfunnsliv — *Kompetanse og rekruttering i barnehage, grunnopplæring og høyere utdanning som blant annet omtalte behovet for å utvide rekrutteringsgrunnlaget til samisk lærerutdanning*. På budsjettet for 2024 fikk Samisk høgskole og UiT – Norges arktiske universitet midler til å etablere tilbud om samisk som fag i lærerutdanningen til studenter over hele landet. Samisk høgskole fikk også midler til å styrke begynneropplæringstilbudet i nordsamisk språk, mens Nord universitet fikk midler til styrking av fagmiljøene i lulesamisk og sørsamisk.

Statens lånekasse for utdanning har en ordning for sletting av studiegjeld for dem som tar minst 60 studiepoeng (ECTS) i samisk som del av, eller i tillegg til, lærerutdanning.

I ny universitets- og høyskolelov som trådte i kraft 1. august 2024, er det en bestemmelse om norsk og samisk fagspråk, mens det i tidligere lov bare var en bestemmelse om norsk fagspråk. Loven likestiller dermed samisk med norsk.

Forskriftsbestemmelser til denne lovbestemmelsen var på høring høsten 2024. Regjeringen foreslår der å fastsette at studenter ved institusjonene som er gitt et særlig ansvar for samisk forskning og høyere utdanning, dvs. Nord universitet, Samisk høgskole og UiT Norges arktiske universitet, har tilsvarende rett til å bruke samisk i bachelor- og masteroppgaver.

Våren 2023 ble de to første lulesamiske grunnskolelærerne uteksaminert ved Nord universitet, og våren 2024 fulgte de tre første sørsamiske grunnskolelærerne, alle med master i grunnskolelærerutdanning for trinn 1–7. Høsten 2024 startet den aller første mastergradsutdanningen i sørsamisk språk- og litteraturvitenskap, ved Nord universitet i Levanger, i samarbeid med UiT.

Anbefaling 255: Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å videreføre samarbeidet med Sametinget for å sikre at det for både grunnskoleopplæring og videregående opplæring foreligger lærebøker på nordsamisk som er kulturelt tilpasset og tilpasset det nye læreplanverket som har vært på plass siden 2020.

Sametinget har ansvar for utvikling av samiske læremidler på nordsamisk-, sørsamisk og lulesamisk for grunnopplæringen fra 1.–13. årstrinn, både ordinære og særskilt tilrettelagte læremidler.

Kunnskapsdepartementet gir årlige tildelinger til Sametingets arbeid med utdanningsformål, inkludert utvikling og produksjon av læremidler på samiske språk.

Annen relevant utvikling foretatt for å implementere artikkelen:

Ikke relevant.

Artikkel 15

Partene skal skape de forutsetninger som er nødvendige for at personer som tilhører nasjonale minoriteter, sikres effektiv deltakelse i det kulturelle, sosiale og økonomiske liv og i offentlige anliggender, særlig de som berører dem.

Anbefaling 267: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å samarbeide med organisasjoner for nasjonale minoriteter for å forbedre Kontaktforum, og til å fortsette å ha bilaterale møter og en åpen og løpende dialog med alle de nasjonale minoritetsgruppene forut for det årlige møtet i Kontaktforum. I denne dialogen bør myndighetene ta hensyn til det mangfold, herunder meningsmangfold, som kjennetegner gruppene. Man bør i denne forbindelse også sikre at personer som tilhører nasjonale minoriteter, har tilstrekkelige muligheter til å bli hørt og ha vesentlig innflytelse på alle beslutninger og spørsmål som berører dem.*

I forkant av kontaktforum ber Kommunal- og distriktsdepartementet organisasjonene om innspill til tema og opplegg, saken blir også tatt opp i de årlige bilaterale møtene med organisasjonene som ønsker et slikt møte. Departementet har også etablert en årlig samling for unge nasjonale minoriteter hvor departementet også får innspill til kontaktforum. Innspillene blir i stor grad tatt inn i programmet for forumet. Det er lagt opp til bedre tid til innspill fra organisasjonene under arrangementet. Evalueringene fra kontaktforum de siste årene gir inntrykk av at deltakerne i stor grad er fornøyde med tema og opplegg.

Anbefaling 272: *Den rådgivende komité ønsker departementets undersøkelse av diskriminering på boligmarkedet velkommen, og forventer at departementet vil gjennomføre denne undersøkelsen i tett samarbeid med personer som tilhører nasjonale minoriteter. Den sosiale boligstrategien ser ut til å mangle romer som konkret fokusgruppe, og dette er beklagelig; Den rådgivende komité forventer likevel at myndighetene tar romenes behov i betraktning i sitt arbeid med strategien. I mangel av data vil Den rådgivende komité også oppfordre myndighetene til å la campingplasser være omfattet av undersøkelsen, og å bygge videre på dette initiativet og undersøke diskrimineringsaker på arbeidsmarkedet.*

Våren 2024 la regjeringen fram en stortingsmelding om boligpolitikken - Meld. St. 13 (2023–2024) Bustadmeldinga - Ein heilskapleg bustadpolitikk for heile landet. Gjennom arbeidet med stortingsmeldingen, kartla departementet ulike aspekter ved diskriminering på boligmarkedet og fant at nær 20 prosent har opplevd diskriminering på leiemarkedet. Nasjonale minoritetsgrupper er ikke kartlagt spesielt.

Boliglovene (borettslagsloven, boligbyggelagsloven, eierseksjonsloven og husleieloven) inneholder alle generelt forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet eller religion. Diskrimineringsforbudet gjelder alle og skiller ikke ut enkeltgrupper i befolkningen.

1. juli 2023 trådte den nye boligsosialloven i kraft. Formålet med loven er å forebygge boligsosiale utfordringer og bidra til at vanskeligstilte på boligmarkedet skal få bistand til å skaffe seg og beholde en egnet bolig. Alle grupper har etter loven, samme rett til vurdering av sin bosituasjon. Bostøtte, startlån, tilskudd til boligtiltak og kommunale utleieboliger er boligsosiale virkemidler som skal bidra til at personer eller husstander som er vanskeligstilte på boligmarkedet skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig. Nasjonale minoritetsgrupper kan på lik linje med andre, søke bistand dersom de ikke selv klarer å skaffe seg eller beholde en egnet bolig.

Handlingsplan mot rasisme og diskriminering har eget tiltak rettet mot diskriminering på leiemarkedet.

Anbefaling 273: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene på det sterkeste til å bestille eller gjennomføre studier av samenes og nasjonale minoriteters effektive deltakelse i det økonomiske liv, særlig når det gjelder romer på arbeidsmarkedet, og til å samle inn disaggregerte data, spesielt etter kjønn og alder, i tett samarbeid med personer som tilhører nasjonale minoriteter. Eventuelle forskjeller i arbeidsledighetsnivå som avdekkes av slike studier, vil kunne utgjøre et grunnlag for tiltak.*

Norge har lenge hatt som offisiell retningslinje at informasjon om borgernes etnisitet(er) ikke skal registreres.

Statistisk sentralbyrå (SSB) er på generelt grunnlag svært forsiktige med å produsere statistikk basert på personopplysninger som kan oppleves som sensitive, eller som kan bidra til å stigmatisere utsatte grupper i samfunnet. Både den norske befolkningsstatistikken og de periodiske folke- og boligtellingerne er basert på registerinformasjon. Den viktigste kilden er det sentrale folkeregisteret. Mennesker fra alle etniske grupper som oppfyller disse betingelsene er registrert i folkeregisteret, men det er ikke mulig å identifisere dem som medlemmer av enkeltgrupper, utover fødeland.

I den grad det produseres noen form for tallfesting av etnisk bakgrunn eller andre særlige personopplysninger, er dette enten basert på egenrapportering, herunder i Sametingets valgmannstall eller registrering av samiske språkbrukere i Folkeregisteret, eller det er basert på geografi og bruk av språk.

Det foreligger ingen planer om å innhente statistikk eller gjennomføre studier på deltakelse i arbeidsmarkedet etter om personer tilhører nasjonale minoriteter.

Anbefaling 280: *Den rådgivende komité oppfordrer på det sterkeste myndighetene til å se på eventuelle forskjeller i helseutfall mellom nasjonale minoriteter og samer i Norge og majoritetsbefolkningen, både med hensyn til covid-19- pandemien og generelt, i nært samarbeid med samer og personer som tilhører nasjonale minoriteter. Myndighetene bør også se på eventuelle konsekvenser av utilstrekkelig spredning av materiale på minoritetsspråk under pandemien, og på helseinstitusjoners evne til å yte helsetjenester på minoritetsspråk.*

Senter for samisk helseforskning gjennomfører nå for tredje gang datainnsamling i befolkningsundersøkelsen SAMINOR (SAMINOR 3), og også folkehelseundersøkelsene som Folkehelseinstituttet gjennomfører, er viktige kunnskapskilder. Folkehelseinstituttet publiserte i 2024 et kapittel om helse i den samiske befolkningen som del av Folkehelse rapporten. I rapporten drøfter også instituttet om utfordringer med å registrere og få bedre data om helse i den samiske befolkningen og å analysere disse.

For covid-19-pandemien peker Koronakommisjonens andre rapport på konsekvenser av pandemien for samer. Den samiske befolkningen ser ut til å oppsøke helsetjenesten på linje med resten av befolkningen, men er som gruppe mindre fornøyd med helsevesenet.

Annen relevant utvikling foretatt for å implementere artikkelen:

Ikke relevant.

Artikkel 16

Partene skal avstå fra tiltak som endrer befolkningssammensetningen i områder som bebos av personer som tilhører nasjonale minoriteter og som tar sikte på å innskrenke de rettigheter og friheter som følger av prinsippene nedfelt i denne Rammekonvensjon.

Ikke relevant.

Artikkel 17

1. *Partene forplikter seg til ikke å foreta inngrep i den retten personer som tilhører nasjonale minoriteter, har til å opprette og opprettholde fri og fredelig kontakt over landegrensene med personer som har lovlig opphold i andre stater, særlig dem som deler deres etniske, kulturelle, språklige eller religiøse identitet, eller en felles kulturarv.*
2. *Partene forplikter seg til ikke å foreta inngrep i den rettighet personer som tilhører nasjonale minoriteter, har til å delta i ikke-statlige organisasjoners virksomhet, både på nasjonalt og internasjonalt nivå.*

Anbefaling 290: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å trappe opp støtten til kvenenes/norskfinnenes internasjonale samarbeid.*

Midlene som i statsbudsjettet gis til kvensk språk og kvensk/norskfinsk kultur, er økt betraktelig fra 2020 til 2025. Ifølge forskriften om tilskudd til kvensk språk og kvensk/norskfinsk kultur kan prosjekter om kvensk språk og kultur over landegrensene tildeles tilskudd.

Annen relevant utvikling foretatt for å implementere artikkelen:

Ikke relevant.

Artikkel 18

1. *Partene skal, der det er nødvendig, søke å inngå bilaterale og multilaterale avtaler med andre stater, særlig nabostater, for å sikre beskyttelsen av personer som tilhører de berørte nasjonale minoriteter.*
2. *Der det er relevant, skal Partene treffe tiltak for å oppmuntre til samarbeid over grensene.*

Anbefaling 290: *Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å trappe opp støtten til kvenenes/norskfinnenes internasjonale samarbeid.*

Se svar over.

Anbefaling 295: *Den rådgivende komité oppfordrer norske myndigheter til aktivt å legge til rette for en regional dialog om ferdigstillingen av den nordiske samekonvensjonen, som vil kunne forbedre det grenseoverskridende samarbeidet i samiske spørsmål mellom Norge, Finland og Sverige og sikre beskyttelse av samenes rettigheter.*

Den fremforhandlede konvensjonsteksten fra 2017 sier at konvensjonen skal forelegges de tre sametingene, og fortalet forutsetter at ratifisering er betinget av tilslutning fra sametingene i de tre

statene. Først når sametingene har gitt slik tilslutning, kan de tre statene undertegne og ratifisere konvensjonen.

Norge, Sverige og Finland og sametingspresidentene diskuterte situasjonen for den nordiske samekonvensjonen senest på møtet mellom ministrene med ansvar for samiske spørsmål og sametingspresidentene i Oslo 22. oktober 2024. I dette møtet gjorde alle parter oppmerksom på at de vil komme tilbake til saken når det blir aktuelt. Ingen av partene hadde noe nytt å melde om saken. Det er naturlig å avvente situasjonen til arbeidet med sametingsloven i Finland er avsluttet.

Annen relevant utvikling foretatt for å implementere artikkelen:

Samisk kunstnerråd (SDR)

Det foregår et omfattende samarbeid innen kunst og kultur på tvers av landegrensene i Sápmi, i tillegg til samarbeid i globale urfolksnettverk. De samiske kunstnerorganisasjonene har medlemmer fra hele Sápmi og er samlet under paraplyorganisasjonen Samisk Kunstnerråd (SDR). Alle medlemmer av de samiske kunstnerorganisasjonene kan søke og motta prosjekt- og stipendmidler gjennom Samisk kunstnerråds ordninger som er finansiert av Sametinget. Det samme gjelder kunstnerne og forfatterens vedelagsfond.

Digitale stier og samisk kulturarv

Samisk dokumentarv blir forvaltet av arkiver og samlinger i flere land. Samisk arkiv og arkivinstusjoner og universiteter i Sverige og Finland gjennomførte samarbeidsprosjektet «Digitale stier og samisk kulturarv» i perioden 2018-2020. I prosjektet ble sentrale samiske arkiver i Europa kartlagt, og det ble utviklet digitale løsninger som knyttet arkivene sammen. Det ble også utviklet etisk og juridisk akseptable løsninger for digital bruk av arkivmaterialet. Prosjektet ligger til grunn for søkeportalen Nuohtti, omtalt under.

Nuohtti - søkeportal for samisk arkivmateriale

I 2023 ble søkeportalen Nuohtti etablert som en søkeportal for samisk arkivmateriale på tvers av institusjoner og landegrenser (nuohtti.com). Det vil gjennom portalen være mulig å søke opp dokumenter, lydopptak og fotografier som finnes i europeiske bevaringsinstitusjoner knyttet til samer og det samiske. Portalen er et samarbeidsprosjekt mellom Samisk arkiv ved Arkivverket, Samisk arkiv ved Riksarkivet i Finland og Riksarkivet i Sverige.

Norges formannskap i Nordisk ministerråd i 2022

Under Norges formannskap i Nordisk ministerråd i 2022 var urfolkscultur ett av fire prioriterte fokusområder. Målet var å løfte og synliggjøre samisk kultur, og dens betydning i det nordiske samarbeidet. Det ble bl.a. arrangert en konferanse om samisk immateriell kulturarv, knyttet til arbeidet med implementeringen av UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven av 2003. Konferansen var et samarbeid mellom Sametinget i Norge og Kulturrådet, og andre parter fra Finland og Sverige.

Kultursamarbeid i nordområdene

Kultur- og likestillingsdepartementet tildeler midler til arbeid med å utvikle kultursamarbeid over grensene i nordområdene som en del av regjeringens nordområdeinnsats. I 2025 tildeles det midler til bl.a. den internasjonale urfolksfestivalen Riddu Riddu som i tillegg til egen festival i juli jobber

målrettet for å fremme samisk kunst og kultur på ulike scener nasjonalt og internasjonalt gjennom hele året, og Samisk Kunstnerkollektiv Dàiddádallu som har medlemmer fra hele Sápmi.

Kunstbiennalen i Venezia

I 2024 bidro regjeringen til å aktualisere samisk kunst og kultur på flere internasjonale arenaer. Office of Contemporary Art (OCA) hadde på vegne av staten i oppdrag å presentere kunst og kunstnere fra Norge under kunstbiennalen i Venezia. I 2022 utgjorde utstillingen «Den samiske paviljongen», med tre samiske kunstnere, den fellesnordiske (Sverige, Finland og Norge) paviljongen. Utstillingen var det offisielle nordiske bidraget til biennalen i 2022.

Arctic Arts Summit

I 2022 ble den store internasjonale konferansen Arctic Arts Summit arrangert i Yukon i Canada. Arrangementet er en viktig møteplass for diskusjoner rundt kulturens og kulturpolitikens plass i utviklingen i Arktis, der urfolkskultur står sentralt. Norge har bidratt til utvikling og planlegging av arrangementet. Kultur- og likestillingsdepartementet stilte midler til disposisjon for Sametinget som gjennom avsetningen skulle bidra til å sikre bred deltakelse og tilstedeværelse av samiske og nordnorske kunstnere og kulturaktører.

DEL III Spesifikke spørsmål

DEL IV Tilleggsinformasjon

Vedlegg